IOAN GH. SAVIN
Profesor Universitar

ICONOCLAȘTI
ȘI
APOSTAȚI
CONTEMPORANI

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI
1932

Prețul 50 lei.

www.dacoromanica.ro

IOAN GH. SAVIN
Profesor Universitar

ICONOCLAŞTI
ŞI
APOSTAŢI

BUCUREŞTI.
TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI
1932

www.dacoromanica.ro

DREPT PREFAŢĂ

Apariţia în volum a acestor scurte studii, publicate, cele mai multe din ele, ca foeletoane în ziarul „Calendarul", se datoreşte îndemnului P. S. Visarion Puiu, Episcopul Hotinului, care şi-a luat asupra-şi toate cheltuelile tiparului.

P. S. Visarion nu e la prima sa faptă în acest domeniu. Alte publicaţii au precedat-o pe aceasta. Şi altele vor urma. Ceea ce e mult, e foarte mult, pentru aceste vremuri de aspră cruţare a banului.

Pentru ajutorul dat, eu îi exprim şi pe această cale, toată gratitudinea.

AUTORUL.

26 Octombrie 1932.

www.dacoromanica.ro

I.

PROBLEME RELIGIOASE.

O serie de studii asupra problemelor religioase! Vor interesa ele oare pe cititori şi în ce măsură?

Intrebarea s'ar părea superfluă, odată ce religia trece drept bun obştesc, iar problemele ei, cu înălţimi de cer şi adâncimi de genune, sunt obiect de permanentă seducţiune.

Aşa ar trebui să fie.

Contactul cu realitatea cotidiană, de care trebue să ţinem seamă, complică şi schimbă însă, întru câtva, chestiunea.

Lumea noastră românească se situiază pe poziţii foarte felurite, când e vorba de religie şi problemele suscitate de ea. Cel puţin în ce priveşte intelectualii dela oraşe. Pentru mulţi dintre aceştia problemele religioase sunt *mari necunoscute.*

Câţiva afişează faţă de ele atitudini agresive cu veleităţi de ateism „ştiinţific".

Mulţi se complac într'un fel de indiferentism îngăduitor, satisfăcut practic prin ritualul tradiţional sau obligaţii sociale.

Alţii, nici atât!

S'ar părea deci, după aspectele vieţii de oraş, că în materie religioasă suntem, sau atei, sau in-

www.dacoromanica.ro

diferenţi, sau simpli practicanţi ai unei ritualistici familiare ori protocolare.

Decât în chestiunea religioasă la noi — ca şi în cea etnică, nu oraşele sunt cele care hotărăsc problema. Ci *satele*. Şi în acestea, religia e de o indiscutabilă realitate. Poate *singura realitate spirituală*.

Realitate, care nu poate fi infirmată de pripitele aberaţii ale tinerilor noştri sociologi, care au decretat că, în marele lui masse populare şi deci în însăşi structura lui genuină, poporul nostru este *ateu*.

Aceşti adânci cunoscători ai sufletului românesc, pe care l-au analizat şi disociat după ultimile teorii sociologice ale confraţilor lor: d-nii *Emil Durkheim*, *Sàlomon Reinach* şi *Levy Brühl*, după cum vedeţi toţi *francezi* — au ajuns la constatarea că poporul românesc n'are o religie propriu zisă, cum nici n'a avut una dealungul veacurilor, ci acolo, un amalgam de superstiţii, vrăji şi practici în amintirea morţilor.

Exact ca într'un trib australian oarecare.

Pe baza acestor consideraţii, criticii dela „Viaţa Românească“ au şi etichetat de *snobism* orientarea către un mai pronunţat spiritualism creştin a tinerii noastre generaţii de după războiu. Făcând această descoperire, poporaniştii eşeni, erau în vădită contradicţie cu *autoctonii* din strada Sărindar, care o declaraseră, la rândul lor, de: *anacronism*.

Anacronism? Ei da, asta ar mai merge. Dar *snobism?* Firește. Odată ce poporul românesc e ateu, ortodoxismul militant al tineretului nu putea fi decât articolul de împrumut. Şi anume din Franţa... *catolică*. Vezi, Doamne, el a fost luat deadreptul dela tomistul *Maritain*. Sufletul nostru este străin doar de astfel de inflaţii... mistice!

www.dacoromanica.ro

Nu s'a ridicat însuşi d. prof. *Rădulescu-Motru,* cu toată gravitatea catedrii şi autoritatea vrâstii, să denunţe *obscurantismul* acestui misticism de import, dăunător clarităţii noastre de logicieni emeriţi şi pozitivişti consumaţi?

Dar să lăsăm aceste ciudăţenii făcute în pripa unor avânturi polemice necontrolate.

In ce priveşte populaţiunea dela ţară cel puţin, realitatea nu mai suferă discuţii. Milioanele de ţărani, care-şi duc viaţa între cele două minuni ale lui Dumnezeu: pământ şi cer, nu au cum să-şi fi diformat simţirea şi judecata. *Ei cred.* Şi sunt credincioşi sub semnul stăpânitor al crucii: *creştini.*

Prin ei, creştinismul este marea putere stăpânitoare a sufletului românesc.

Şi cum oraşele noastre nu sunt — în cele ce au ele mai pur şi mai bun — decât o prelungire a satelor, stau şi ele sub puterea călăuzitoare a aceluiaş creştinism. Dovada ne-o dau acele puternice reacţiuni în care isbucnesc, de sub pasivitatea lor aparentă, aceşti citadini, când îşi simţesc primejduită credinţa lor străbună.

Să-şi amintească numai cineva de brusca reacţiune ivită în acest „frivol" Bucureşti contra provocaţiunii catolice a canonicului *Baud,* reacţiune care a dus la fondarea „Societăţii ortodoxe a Femeilor române", care aci îşi are origina.

Şi dovada ne-o dă, evidentă şi directă, marele reviriment sufletesc al tinerii generaţii de azi, care-şi încălzeşte sufletul din tezaurul dumnezeescului Mântuitor.

E drept însă că acest creştinism îşi are părţile

www.dacoromanica.ro

lui de umbră şi uneori de *diformare*. E deajuns să ne gândim la creştinismul „iudeofob" al d-lui *A. C. Cuza*, împărtăşit de o mare parte din studenţimea creştină, sau la cel cu totul aparte, al *„Arhangheliştilor" d-lui Corneliu Codreanu* pentru a ne ilustra afirmaţiile.

Creştinismul acesta are nevoe de mai multă *interiorizare*. Şi desigur şi de o mai largă *precizare*.

Suntem faţă de dogmele credinţei de o *groaznică*, aproape *ofensatoare* ignoranţă.

Din cauza acestei ignoranţe, pactizăm cu doctrinele şi asociaţiunile cele mai ireconciliabile cu creştinismul.

Suntem creştini şi totuş frequentăm, ca membri asidui, *lojile francmasonice!*

Ne închinăm Mântuitorului Christos, dar în acelaş timp o facem pe membrii devoţi ai societăţilor *teosofice*, exultăm după *magismul indic* sau mesianismul lui *Krişna-Murthi!*

Avem în creştinism cel mai larg şi mai categoric imperativ al dreptăţii sociale şi al înfrăţirii universale şi căutăm totuşi remediile pe căile anarhiei revoluţionare, sau ne ţinem morţiş de coada ligilor internaţionale de pacificare universală.

Dacă creştinismul nostru ar fi mai adânc şi mai activ, am găsi în el suficiente reţete salvatoare.

Iată atâtea probleme care-şi aşteaptă, din punct de vedere creştin, o mai largă lămurire şi o mai categorică precizare. Ceia ce vom şi căuta să facem în această primă serie de scurte studii ce urmează.

www.dacoromanica.ro

II.

CREŞTINISM ŞI FRANCMASONERIE.

Intre curentele ostile creştinismului vizate în articolul nostru de deschidere şi faţă de care conştiinţa creştină dela noi trebue să-şi impună o atitudine precisă, *francmasoneria* este citată la loc de frunte.

Introdusă în ţară de liberalismul „bonjuriştilor" dela 1848, ea n'a avut în trecut prea multă trecere. Cuvântul „mason" avea în sine ceva rău famat. Cu timpul ,masoneria ajunsese o preocupare predilectă a evreimei noastre intelectuale, şi a câtorva obscure personagii dintre Românii doritori de a se găsi în treabă, participând la astfel de „comitete şi comiţii", mai mult sau mai puţin secrete şi internaţionale.

Capriciile vieţii noastre politice au făcut însă din guvernul zis de „tehnicieni" al d-lui Iorga, un guvern de francmasoni. In afară de premier, aproape toţi membrii acestui guvern, în frunte cu d-l Argetoianu, „marele lor patron", fuseseră recrutaţi din lojile masonice. Lucrurile însă se ţineau mascate.

Iată însă că disputa angajată asupra francmasoneriei în parlamentul ţării şi controversa ivită între

www.dacoromanica.ro

interpelator, *d-rul Trifu* şi representantul băncii ministeriale, subsecretarul de stat dela interne d-l *Otescu*, asupra raporturilor dintre creştinism şi francmasonerie, dă acestei vechi şi obscure probleme, un pasionant accent de actualitate.

– Sunteţi ostili religiei creştine, a cărei distrugere o urmăriţi, afirmă interpelatorul d. *dr. Trifu.*

— Nu suntem contra nici unei religii şi mai puţin contra creştinismului şi nu ne cunoaşteţi doctrina, răspunde d. *Otescu,* făcând apologia francmasoneriei, uitând, probabil, că vorbea de pe banca ministerială şi nu din oficina unei loji masonice.

— Nu cunoaşteţi d-voastră creştinismul, ar fi putut riposta pe bun drept d-rul Trifu, dar *falşificaţi masoneria,* cum foarte just a remarcat aceasta *Nichifor Crainic* în ziarul „Calendarul", ziar, care şi-a făcut un punct de program din demascarea şi combaterea mişcării masonice.

Acum, că interpelatorul n'ar fi cunoscut de-a fir-a-păr masoneria, lucrul n'ar fi de mirare, odată ce avem deaface cu o doctrină ocultă, care-şi are taine chiar pentru o parte din membrii săi.

Dar ceeace e curios se pare că nu o cunoştea nici apărătorul, odată ce d-sa o vedea în bună armonie cu creştinismul.

Lucru de mirare, căci e de presupus—dat fiind locul pe care d-sa îl ocupa pe banca ministerială, să fi fost mai aproape de treapta „Venerabililor", decât cea a novicilor, cărora le sunt ascunse sau *falşificate* „marile adevăruri masonice".

Un fapt este sigur: că d-sa nu cunoştea creştinismul. Sau îl *ignora.* Ceiace e tot una. Şi ca d-sa

www.dacoromanica.ro

sunt toţi acei care cred, că principiile masonice sunt compatibile cu cele ale credinţei creştine şi că pot deci acţiona în lojile masonice, rămânând în acelaşi timp şi în cadrele bisericii.

Ori, acest lucru nu se poate. *Aparţinând uneia, te excluzi, fatal, din cealaltă.* Iată ce trebue deplin lămurit. Cel puţin din punct de vedere al doctrinei creştine, care nu are nici un interes ca echivocul să continue. Cum îl are francmasoneria, pentru a-şi recruta şi *mistifica* adepţii.

Căci ce este Francmasoneria? Să încercăm o definiţie: o asociaţie secretă de înfrăţire universală peste deosebirile de rasă şi religie, pentru progresul omenirii şi perfecţionarea individuală pe baza principiilor furnizate de raţiunea umană.

Cred că această definiţie va fi primită ca justă, chiar de cei mai susceptibili dintre masoni. De altfel ea corespunde întru totul constituţiei masonice, promulgată în 1885, din care extragem şi citäm: Francmasoneria, instituţie filantropică, filosofică şi progresivă, are de obiect cercetarea adevărului, studiul moralei şi practica solidarităţii. Ea lucrează la perfecţionarea intelectuală şi socială a umanităţii, având drept principii: toleranţa mutuală, respectul de altul şi de sine, şi libertatea absolută de conştiinţă. *Ea îşi interzice ori ce afirmaţiune dogmatică.* Ea are drept deviză: libertate, fraternitate, egalitate. Ea recomandă propaganda prin exemplu, grai şi scris, sub rezerva păstrării secretului masonic".

Acestea sunt principiile de bază ale masoneriei, fie ea a marelui Orient sau cea scoţiană. Nimic despre religie. *Dar totul contra ei.* Francmasoneria

www.dacoromanica.ro

este o asociaţie *filosofică,* nu însă şi *religioasă.* Principiul ei este *refuzul oricărei credinţe dogmatice,* ceeace în esenţă este refuzul oricărei credinţi religioase. Singura sursă a principiilor directoare o oferă raţiunea umană. Deci e exclusă orice intervenire a *revelaţiunii,* fără care nu există, nu poate exista, o religie. Drept conduită religioasă a membrilor nu e indicat decât: *principiul toleranţei.* Dar şi sub aceste principii, noi ştim ce se ascunde: *războiul contra bisericii creştine.*

La ce se reduce această libertate religioasă, afişată de francmasonerie, am văzut-o în timpul revoluţiei franceze — care, făurită în oficinile lojilor masonice, şi-a valorificat prin *ghilotină:* libertatea, egalitatea şi fraternitatea, şi prin mascarada „Zeiţei raţiunii" purtată pe străzile Parisului — toleranţa religioasă.

Se zice: excese, de care nu-i vinovată ideologia masonică. Excese care se repetă însă oriunde această ideologie a ajuns la faptă. Uitaţi-vă la tragedia catolică din Spania, svârlită în haosul republican şi anti-clerical de aceiaşi ideologie masonică, care nu poate fi altfel. Şi uitaţi-vă, mai ales, la sinistra tragedie din Rusia Sovietică, fruct al aceleiaşi acţiuni disolvante şi clandestine a francmasoneriei internaţionale. Toleranţa ei este o vorbă. Sau un compromis. In fond ea nu acceptă, *ea nu poate accepta religiile,* socotite drept mari piedici despărţitoare între popoare şi mai ales piedici în calea progresului umanităţii. Chiar dacă francmasoneria acceptă ideea despre existenţa unei divinităţii şi detestă ateismul, pe care-l şi interzice membrilor săi. Ştim asta.

Ceace nu schimbă însă problema. Fiindcă Dumne-

www.dacoromanica.ro

zeul mason, „marele arhitect al lumii", *nu este* şi *nu poate fi* obiect al unei religii. El este o simplă entitate metafizică — fără să poată naşte sau îngădui un raport posibil cu omul sau cu lumea. E concepţia *deistă* a divinităţii, care, după ce a creiat lumea, s'a dezinteresat complect de ea, omul rămânând la luminile şi destinele propriei sale raţiuni. Este Dumnezeul lui Epicur şi al lui Voltaire, imaginat de unul ca antidot contra „himerii religioase" şi postulat de altul, pentru a expulsa „mitul lui Christos din lume".

Si atunci unde mai este loc pentru religie în concepţia francmasonică?

Dar, să admitem totuşi, că acolo unde e admisă ideia unui Dumnezeu creator, poate fi loc şi pentru religie. Pentru oricare religie, *însă nu pentru creştinism.*

Creştinismul naşte prin marea dogmă şi marea minune a *Intrupării* şi a *Răscumpărării* şi trăeşte din prezenţa mistică a Mântuitorului şi asistenţa harică a sf. Duh în biserică.

Admite, poate admite concepţia deistă-raţionalistă a masoneriei întruparea Dumnezeului-om şi prezenţa lui mistică în lume până la sfârşitul veacurilor?

Nu — fiindcă nu admite *posibilitatea minunii.*

Nu — fiindcă nu admite *intervenirea divinităţii* în mersul lumii şi al umanităţii.

Nu — fiindcă nu poate admite *dumnezeirea lui Christos.*

Nu le poate admite, căci atunci s'ar desfiinţa.

Dar atunci cum rămâne cu creştinismul şi cu membrii, care se zic încă creştini, din lojile masonice?

www.dacoromanica.ro

Singura credinţă într'o divinitate, expulsată dincolo de marginile lumii, nu ingădue o religie şi mai ales nu îngădue *religia creştină.*

Căci dacă faţă de Dumnezeul abstract şi arid al *Islamismului* sau *Iudaismului* concepţia masonică ar putea găsi puncte de contact şi îngăduinţă, cu Dumnezeul viu şi în permanent contact cu omul răscumpărat al Creştinismului, ea nu găseşte *nici unul.* Pentru că nu-l găseşte pe cel dintâi: Divinitatea Mântuitorului. In chiar cea mai apropiată de creştinism dintre loji, cum este socotită cea scoţiană, Christos nu este decât un mare *geniu,* un mare *iniţiat,* un *mare mason* dacă vreţi, dar nu un Dumnezeu. Un om, un reformator religios, pus pe aceiaşi linie de veneraţie şi respect cu Buda, Mahomed sau Moissi. Deci un „rabbi" oarecare, eşit din geniul rasei iudaice, căruia i-a aparţinut şi-i aparţine.

Cu această ultimă ofensă, care face din creştinism o anexă minoră a vechiului Iudaism, îşi fixează francmasoneria poziţia sa faţă de creştinism.

Şi dacă aşa stau lucrurile — mai poate fi vorba de conciliere între creştinism şi francmasonerie? Mai poate sta cineva, care-şi ia în serios creştinismul său, în o loje masonică — în care Dumnezeirea Mântuitorului este, „de plano", tăgăduită, fără a fi el însuşi un tăgăduitor al acestei divinităţi? *Un apostat?*

Aici nu e vorba de calcul şi de oportunităţi, *ci de adevăr.* Cine crede că poate trăi în acest *echivoc* se înşeală.

Intre creştinism şi masonerie e complectă şi absolută stare de opoziţie şi excludere.

www.dacoromanica.ro

Cine crede în evanghelie şi în Isus Mântuitorul, nu mai poate acţiona şi oficia în lojele oculte ale masoneriei, înlocuind crucea cu mistria şi misterul jertfei celei fără de sânge cu misterele oculte ale masoneriei. Lucrul acesta trebue bine precizat şi bine ştiut, spre a se înceta cu mistificările şi echivocurile, care stăruesc şi din o parte şi din alta. Din partea creştinilor, care vorbesc de teismul şi elevaţia morală a masonilor, ca şi din partea masonilor, care vorbesc de perfecta concordanţă între puterea mântuitoare a crucii şi cea ziditoare a mistriei. Deosebirile sunt esenţiale şi fundamentale şi cine crede în *Dumnezeul* creştin, nu mai are nevoe de *Dimiurgul* păgân al masoneriei.

www.dacoromanica.ro

III.

CREŞTINISM ŞI TEOSOFIE.

Teosofia? Să constitue ea şi la noi, o *realitate*, faţă de care conştiinţa creştină se simte datoare a reacţiona şi a-şi fixa o atitudine?

Socotim că *da*.

E doar în amintirea multora încă, ciudatul şi amuzantul spectacol pe care l'a oferit o parte din publicul capitalei, când cu venirea printre noi a tânărului sportsman indian *Krishna-Murti*, decretat „noul Mesia“ de către teosofi.

Imbulzeala admiratorilor, veniţi să-l vadă, a fost atât de mare, încât biata zeitate indiană era să sucombe în hallul de la Athénée-Palace, sub năvala sufocantă a Magdalenilor admiratoare.

Cu ce impresii va fi plecat dintre noi exoticul fiu al Indiei, purtat de impresara sa *Annie Besant*, marea preoteasă a teosofiei, în lungul şi latul lumii, Dumnezeu ştie. Pentru noi însă impresiile au fost deconcertante şi triste. Deconcertante, fiindcă teosofia se vădea a fi cu mult mai răspândită la noi decât am fi putut bănui. Tristă, fiindcă marea majoritate a adepţilor ei aparţineau claselor noastre de sus. Şi mai ales femeilor.

www.dacoromanica.ro

Să fi fost acest fenomen un simplu act de snobism, sau de sete după senzaţional?

Hipoteza aceasta ar putea fi acceptabilă, având în vedere predilecţia elementului femenin pentru teosofism, dacă tragica moarte a scriitoarei *Bucura Dumbravă,* pe drumul de întoarcere din Indii, unde se dusese să afle la sursă „marele adevăruri" ale teosofiei, nu ar puncta cu un aer de sumbră tragedie aceste bizare preocupări teosofice ale lumii noastre femenine.

O altă explicaţie a acestui fenomen ar oferi-o poate faptul că doctrina teosofică e creaţia a două femei: o rusoaică — *Elena Blavatschi*, şi o englezoaică — *Annie Besant.* Căci teosofia se datoreşte exclusiv acestor două femei.

Două spirite neliniştite şi extravagante, pline de contradicţii şi atrase de setea de mister.

Abandonând creştinismul, pe care amândouă îl practicau în chip ardent, peregrinează, rând pe rând, prin diferitele asociaţii oculte, se dedau la spiritism, frecventează lojile masonice, se iniţiază în practicile magice, ca să le reconcilieze apoi pe toate în misterele hinduismului budic, pe care-l declară drept singura religie compatibilă cu raţiunea şi setea de eliberare a omenirii.

Gloria — dacă e una, de a fi întemeiată teosofia, revine *Elenei Blavatschi.* Aparţinând prin naştere şi măritiş înaltei aristocraţii ruse, rămasă foarte de tânără văduvă, se dedă speculaţiunilor spiritiste, în floare pe atunci la curtea Ţarilor, călătoreşte în Egipt şi Indii, pentru a se iniţia în tainele şi practicile ocultiste şi după ce-i eşuiază o primă încer-

www.dacoromanica.ro

care de a fonda o societate spiritistă în Egipt, isbuteşte a înfiinţa prima societate teosofică în New-York, în anul 1875. De atunci şi datează teosofia.

Noua doctrină a societăţii nu era decât un bizar amestec de credinţe şi practici foarte diverse, de magism, ocultism, spiritism şi mai ales de budism, din care ea împrumută, în cea mai mare parte, cosmogonia, terminologia ca şi organizarea cultică. In India, la *Aydar,* îşi fixează Elena Blavatschi sanctuarul central al nuoii sale religii.

Totuşi opera Elenei Blavatschi s'ar fi destrămat foarte curând, dacă nu ar fi avut sprijinul, venit la timp, al *Anniei Besant.*

Temperament tumultuos şi activ, renegând creştinismul pe care-l practicase aproape cu exaltare, părăsindu-şi casa, familia şi poziţia socială, fosta soţie a ministrului anglican Frank Besant, devine rând pe rând, atee şi maltusianistă, spiritistă şi membră asiduă a lojilor masonice, şi a diferitelor asociaţii ocultiste. Intâlnirea cu Elena Blavatscki, o câştigă definitiv pentru teosofie.

Fixându-se la Aydar, unde primeşte marele botez budic: „Pansyl"-ul, ea întreprinde o viguroasă campanie în sprijinul teosofiei. Stăpânită de credinţa budică a purificării prin *reîncarnare*, pe care o integrează definitiv în doctrina teosofică, şi pentru a da lovitura de graţie dogmei creştine a rescumpărării, Annie Besant, crede a fi găsit în tânărul hindus *Crishna-Murti,* pe purtătorul mesagiilor divine, şi pe care îl şi proclamă drept noul Mesia al lumei, reîncarnare a marelui Buda, Mântuitorul, Purificatorul.

www.dacoromanica.ro

Această ultimă şi directă bizarerie a marei preotese a teosofiei a provocat vii proteste în sânul adepţilor, care s'au şi despărţit de mişcarea teosofică patronată de dânsa, fondând la rândul lor, *„antroposofia“*, condusă în Franţa de *Edouard Schuré,* iar în Germania de *Rudolf Steiner.* Antroposofia, evitând extravaganţele teosofiei, încearcă a fi mai prudentă şi mai „ştiinţifică“, ocupându-se mai mult de destinele omenirii, de cât de activitatea divinităţii.

Şi acum, după acest scurt istoric, să vedem care sunt marele adevăruri, pe care le-au desvăluit lumii şi adepţilor lor, cele două fondatoare şi conducătoare ale teosofiei?

Mai întâi, o primă întrebare: *Este teosofia o religie?*

Ea se proclamă ca atare, oferind adepţilor adevărul raţional asupra divinităţii, omului şi a destinelor acestuia.

Ce învaţă însă teosofia despre Dumnezeu?

Să ascultăm pe Elena Blavatscki: „Divinitatea noastră este acea putere misterioasă de evoluţie şi involuţie, omniprezenta, omnipotenta şi omniştienta potenţialitate creatoare“. Orice altă concepţie despre divinitate e respinsă categoric ca incompatibilă raţiunii şi divinităţii.

Dar poate fi divinitatea, astfel concepută, obiect de adoraţie, *deci obiect al religiei?*

Ori ce religie îşi cere un *Dumnezeu personal.*

„Noi respingem ca nedemn de divinitate orice idee de Dumnezeu personal, care transforma ideia

www.dacoromanica.ro

de divin în antropomorfism" — zice Elena Blavatschi.

Annie Besant este şi mai categorică: Noi respingem chiar orice idee de *supranatural.* Nu există nici supranatural, nici miracol, nici revelaţie. Totul este o înlănţuire naturală a lucrurilor, divinitatea nefiind decât o desfăşurare descendentă şi ascendentă a creaţiei şi existenţei din univers". Deci cel mai tipic şi mai cras: *panteism.*

Omul — este compus din şapte stări, trepte sau spirite din care: 4 inferioare, şi 3 superioare, acestea din urmă alcătuind divinul din om. In ultimul spirit superior: „Manas", divinul se uneşte cu omul fizic, cu materia. Moartea distruge această legătură, iar spiritul trece în starea de libertate, din care, prin o serie infinită de reîncarnări, în oameni sau animale, se efectuiază procesul de *purificare,* subdomnia fatalei legi „*Carma*", prin care se ajunge la starea de desăvârşire, de „*Bodhi*" şi de intrare în neantul budic: „*Nirvana*", fericirea nefiinţii.

Nimic alta ceva decât reeditarea vechii concepţiuni budice.

Cum stăm atunci cu creştinismul şi dogma sa capitală: *Rescumpărarea?*

Rescumpărarea creştină? *O inepţie.*

„Această dogmă crudă şi idioată a sacrificiului divin, este coşmarul inteligenţii umane. Sacrificiul expiator al lui Isus, nu poate fi admis de cel ce crede în „*Carma*".

Şi Isus însuşi?

„Dacă a existat şi acest lucru e *nesigur,* el nu poate fi decât unul din încarnările marelui Buda.

www.dacoromanica.ro

Gautama, un înţelept, un iniţiat, pe aceiaşi treaptă cu Osiris, Bacus sau Crişna".

Creştinismul nu e decât un complex de absurdităţi ale ignoranţei religioase, culminând în cruda şi absurda dogmă a rescumpărării.

Acestea sunt afirmaţiile, credinţele şi principiile teosofiei, după propriile mărturisiri ale celor două fondatoare.

Şi acum întrebăm: Mai poate cineva să se socoată creştin, deci renăscut şi mântuit prin actul sfintei jertfe de pe cruce a Mântuitorului — şi totuşi să fie şi teosof, deci să se supună „Carmei" — fatala lege de purificare a teosofiei?

Şi mai pot fi posibile tranzacţiunile, la care să dedau cei care, eşind de la biserica creştină, aleargă să asculte mesagiul de purificare al lui Crishna-Murti?

Conştiinţa creştină nu are de ales: Cine e cu Christos, nu poate fi şi cu Buda. Chiar când acest Buda reîncarnat, se deranjează cu conferinţele până la Bucureşti.

In orice caz compromisul trebue să înceteze. Religia nu e nici sport, nici capriciu de schimbat după vânturi, modă şi curente. Mai ales cea creştină — *nu*.

Vor înţelege aceasta teosofii şi antroposofii noştri?

www.dacoromanica.ro

IV.

SPIRITISM ŞI CREŞTINISM.

Marea şi grava problemă, din adâncul căreia au răsărit toate religiile naturale şi la ţărmul căreia au eşuat toate filosofiile, este problema *morţii.* A morţii şi nu a vieţii. Cel puţin nu a vieţii de aici. Ci a celei *de dincolo.*

Deasupra vremelniciei de aici, fantoma morţii a pus în spiritul primitivului, nădejdea eternităţii, şi în inima certitudinilor savanţilor spinul îndoelii: Oare totul se sfârşeşte aici? Şi dacă nu — ce va fi *dincolo?*

O lume anonimă de umbre rătăcitoare, supusă unei încontinui peregrinări de reîncarnări purificatorii, cum credeau cei vechi, sau continuarea unei nuoi vieţi, supusă valorificării după măsura vieţii pământene, cum învaţă religia creştină?

Căci, golul, neantul de după moarte, cine ar cuteza să-l afirme? La cei vechi a încercat-o „veselul" Epicur şi „turma" sa, vrând să descătuşeze tihna vieţii de aici, de coşmarul vieţii de dincolo. E cunoscuta şi comoda teză a *materialismului* vechiu şi nou. Dar cine mai dă astăzi credit concepţiei

www.dacoromanica.ro

materialiste? In luptă cu *spiritualismul*, biruința a rămas definitiv în partea acestuia din urmă.

De realitatea și primordialitatea spiritului față de materie nimeni azi nu se mai poate îndoi. Chiar dacă realitatea spiritului încurcă anumite socoteli ale omului de știință exactă.

Prudentă, știința exactă rezervă pe unele din chestiunile reclamate de existența spiritului: *metafizicei,* pe altele: *religiei.* Și printre acestea din urmă se numără, în primul rând, realitatea dăinuirii și stării spiritului după moarte. Inabordabilă *rațiunii,* ea e rezervată *revelațiunii,* credinței.

Incercarea rațiunii de a evada din prudența care și-a impus-o, și tendința de a deslega pe propriul ei cont misterul vieții de după moarte, e ceeace încearcă: *spiritismul.*

Spiritismul nu este propriu zis nici știință, deși se prezintă ca atare; și nici religie, deși ar voi să fie considerat ca atare. Pretenția sa este de a fi „*credință-știință*", după expresia folosită de marele nostru *Hașdeu,* care, îmbrățișând spiritismul după moartea fiicei sale Iulia, i-a creiat și la noi un prestigiu, închinându-i cunoscuta sa lucrare: „*Sic cogito*".

Firește, vorbind de spiritism, nu înțelegem să-l confundăm cu naivele și puerilele învârtiri de mese, la care se dedă la noi lumea în micele-i petreceri familiare. După cum ținem să-l separăm de întreaga țesătură de șarlatanism și trucaj în care l-au amestecat atâția dintre profesioniști. Ci e vorba de preocuparea serioasă a atâtor cercetători de elită, de a forța misterul stării și existenții spiritelor

www.dacoromanica.ro

de după moarte, intrând în contact *normal* şi *regulat* cu ele.

E posibil acest lucru pe cale naturală? Căci pe calea excepţională a *miracolului,* lucrul e dat ca posibil. Il afirmă toate religiile. Şi nu numai cele naturale, ci însuşi creştinismul.

Atunci care ar fi incompatibilitatea între creştinism şi spiritism, dacă acesta afirmă existenţa sufletului după moarte, şi întrucât practica spiritistă constitue o abatere dela doctrina creştină?

Spiritismul, pornind dela anumite experienţe, care evidenţiază existenţa spiritului, ca o forţă liberă şi independentă de materie, crede că poate determina sau constrânge spiritele celor defuncţi de a intra în contact natural cu oamenii. Ori această pretenţie a spiritismului are două supoziţii, dacă nu a-religioase, în orice caz deadreptul şi direct anticreştine: teza reîncarnării spiritelor şi cea a purificării lor pe calea acestor reîncarnări.

Prima supoziţie contravine dogmei învierii, cea de-a doua dogmei răscumpărării.

Ambele, dogme fundamentale cuprinse în chiar simbolul credinţei.

Coliziunea este deci inevitabilă şi excluziunea firească.

Din partea cui însă este adevărul? Fiindcă spiritismul afirmă, că este silit a abandona aceste dogme creştine, din cauza stringenţii probelor experimentale, care stau la baza comunicării lor cu lumea spiritelor. Care sunt aceste dovezi?

Cei cât de puţin iniţiaţi în tainele spiritismului le ştiu: Fenomenele de *telekenezie*, de *telepatie*

www.dacoromanica.ro

şi de *teleplastie.* Adică de mişcare dela distanţă a obiectelor, de prevenire sau presimţire dela distanţă a evenimentelor şi de transcriere dela distanţă a mesagiilor, sau chiar de fotografiare a spiritelor-fantomă.

Unele din aceste fenomene există. Realitatea lor nu mai poate fi pusă la îndoială. Cel puţin cele din categoria întâia şi a doua. Şi ele singure pot justifica spiritismul. Savanţi de prima mărime, ca *William Crooks, Charles Richet, Russel Wallace, Camille Flamarion* etc., au făcut din ele obiect al unor asidui cercetări ştiinţifice.

Cât priveşte însă apariţia spiritelor-fantomă, fotografierea lor sau a mesagiilor lor — e un capitol nesigur, din care nu e exclusă: sau frauda, sau halucinaţia. Faimoasa apariţie a *Käthei King* şi fotografierea ei de către savantul fizician *William Crookes,* unul din apostolii spiritismului, nu are puterea dovezii necontestate. Iar toate celelalte stau sub bănuiala fraudei — voluntare sau involuntare, din partea medium-ului sau a experimentatorului. Câte din fraude de acestea nu s'au descoperit, acolo unde se credea exclusă ori ce tentativă sau chiar posibilitate de înşelătorie!

Rămân însă celelalte dovezi: Transmiteri de mişcări dela distanţă, de mesagii scrise, de acte lucide, etc.

Cum se pot explica acestea? Spiritiştii afirmă că în constituţia fiinţei noastre există încă o parte, în afară de corp şi spirit. Este *perispiritul,* care uneşte spiritul cu corpul, dar care îşi are viaţa sa proprie, independentă de a corpului, şi care însoţeşte spiritul

www.dacoromanica.ro

în regiunile astrale, după ce acesta își părăsește corpul.

Acest perispirit sau *ectoplasmă,* cum o numește Charles Richet în voluminosul său studiu „Traité de Methapsychique" sau *fluid astral* cum îl numesc cu predilecție spiritiștii profesioniști, este acel ce acționează dela distanță, fie în lumea aceasta, fie din lumea de dincolo, transmițând mesagii și apărând chiar, prin intermediul *„medium"-urilor* în fața obiectivelor fotografice. Tot datorit acestui perispirit sunt explicabile și *reîncarnările* ca și puterile excepționale pe care le au medium-urile.

Parte din aceste fenomene invocate de spiritiști, au de partea lor atestațiile unor cunoscuți oameni de știință, cum sunt: William Crooks, Lambrozo, Dr. Gibier, Russel Wallace, Oliver Lodge, Camille Flamarion, Hașdeu, Dr. Istrati...

Deci cu greu pot fi negate sau pur și simplu bagatelizate. Aceste fenomene *sunt.* Ele sunt legate de existența lumii spiritului, lume atât de necunoscută de știința noastră exactă — croită și îndreptată numai asupra materiei. Decât pentru problema noastră un fapt trebue reținut și notat: *Toate experiențele controlabile se mențin în cadrul vieții terestre.* Mesagiile zise de proveniență supraterestră și comunicate prin „medium", sunt atât de meschine, banale și contestabile, pasibile de fraudă sau de simplă sugestie colectivă sau individuală, încât nici una nu subsistă.

Cât de meschine apar aceste „perispirite", care dându-se drept Newton sau apostolul Pavel, spun la platitudini exasperante!

www.dacoromanica.ro

Intervenţia perispiritului se dovedeşte cu totul de prisos în astfel de cazuri. Banalităţile puteau fi supuse şi fără el!

Dar chiar admiţând şi perispiritul, şi puterea excepţională a mediilor, recunoscând buna credinţă a experimentatorilor, şi realitatea atâtor fapte invocate — un lucru e sigur: Toate se restrâng la viaţa terestră. Imediat ce-o părăsesc, devin simple platitudini.

Spiritismul poate acţiona deci, — cu serioase şanse — aici pe pământ. Nu poate însă deslega misterul de dincolo de lume. Cu atât mai puţin încă poate lua contact cu spiritile celor plecaţi dintre noi. Spiritismul — poate aspira să se situeze ca *ştiinţă,* între disciplinele ştiinţifice, cum şi pare a fi: *Metapsihica.* Dar *religie?* Religie nu poate fi, şi nici taina morţii şi a vieţii de dincolo — n'o poate deslega. Iar dacă „morţii trăesc" cum ne învaţă biserica creştină — şi cum afirmă şi d-l inginer Stănculeanu, în cartea sa cu acest titlu — ei ar cere dela spiritişti un singur lucru: să fie lăsaţi în pace. Căci calea lor — e cale fără întoarcere, iar destinele lor le ştie singur Dumnezeu, când va fi să le judece.

www.dacoromanica.ro

V.

OCULTISM ŞI CREŞTINISM

Intre încercările minţii omeneşti, de a forţa pe căi ascunse şi totuşi *naturale* misterul ce ne înconjoară, fie în viaţă, fie dincolo de ea, *ocultismul* stă pe primul plan.

Termenul ocultism poate servi chiar ca denumire generală a tuturor acestor ciudate încercări, care, în afară de religie şi totdeauna în contra ei, caută să pătrundă în marea taină a destinelor omeneşti, fie de aici, fie de dincolo. Sub acest raport teosofismul ca şi spiritismul nu sunt decât ramuri detaşate şi oarecum modernizate ale acestui străvechiu ocultism, de care nu se deosibesc nici ca metode şi nici ca pretenţiuni de... seriozitate şi documentare ştiinţifică. Singura deosibire între ele ar fi că, în timp ce teosofia şi spiritismul se dedau în special problemelor referitoare la starea spiritilor de dincolo de moarte, ocultismul propriu zis, rămâne legat de destinele vieţii noastre pământene.

Sub acest raport el apare mai practic şi mai.. pozitivist, deşi tot atât de fantesist şi de cele mai multe ori aberativ.

www.dacoromanica.ro

Străvechiu aproape ca şi omenirea, el nu e decât un nou nume al *magismului* sau *şamanismului*, prin care omenirea a crezut că se poate apăra în lupta cu presupusele forţe demonice, care cârmuesc universul. A intra în contact cu aceste forţe, a smulge taina puterii lor şi a le impune voinţa omului, a fos ţinta şi visul magiei şi a ocultismului din toate timpurile.

In directă opoziţie cu *religia,* a cărei fiinţă constă tocmai în raportul *liber* între divinitatea creatoare, *ocrotitoare* şi *protectoare* a lumii şi om, magia a căutat mereu să se substitue religiei, şi dacă n'a isbutit, s'a furişat şi a trăit totuşi mereu în umbra ei.

Aşa se explică amestecul ei în vechile religii. Inzii şi Persii, Egiptenii şi Greco-Romanii au făcut credit larg practicilor magice alături de cele strict religioase. Astrologia Asiro-Babilonenilor şi Egiptenilor, misteriile pitice şi eleussinice ale Grecilor, auguriile şi haruspiciile Romanilor, erau, alături de atâtea alte practici vrăjitoreşti, încorporate religiei. Creştinismul însuşi, cu toată tranşanta sa opoziţie faţă de orice essoterism şi ocultism, n'a putut fi scutit de amestecul impurităţilor ocultistice.

Evul mediu e de fapt epoca de înflorire a ocultismului. Interzis de religia creştină, el a fost obiectul de predilecţie a „libercugetătorilor" epocii, care căutau în puterile raţiunii şi forţele naturii secretul destinelor omului.

O întreagă serie de „oameni de ştiinţă": chimişti, medici, astrologi, filosofi şi-au făcut din ocultism obiect al cercetărilor lor ştiinţifice. Iar în faimosul *Theofrastus Bombastus Paracelsus,* care trăeşte

www.dacoromanica.ro

între anii 1493—1541, deci la finele scolasticei şi în pragul Renaşterii, ocultismul şi-a găsit pe cel mai strălucit reprezentant al său, care domină aproape întreaga epocă. Datorită lui îşi iau avânt ştiinţele predilecte ale epocii: Alchimia, Astrologia, Fiziognomia şi medicina *spagirică!* Paracelsus însuşi fusese agreat profesor de chimie la universitatea din Basel, şi o întreagă serie de savanţi ai epocii îi erau discipoli. Nemulţumită cu fericirea cerească a bisericii, lumea era preocupată de căutarea fericirii pământeşti şi materiale: Căutarea *„petrei filozofale"*, această himeră a omenirii, pentru posesiunea preţiosului metal al aurului — cheia fericirii, îi obseda pe toţi.

Ocultismul ajunsese astfel ştiinţa oficială.

Tainile lumii erau pe cale de a fi pătrunse. Prin aflarea elementelor esenţiale, care compuneau corpurile şi organismele, acele triade mistice: pământ, apa şi aer în om, sulf, sare şi mercur în corpuri, puse în contact cu spiritile cosmice: gnomii, silfele, ondinile şi salamandrele, prin un al 6-lea simţ, de care beneficiau ocultiştii, totul era la dispoziţia omului. Toate elementele se puteau combina şi transforma spre a se afla aurul, spre a se lecui bolile, spre a se afla sau schimba destinile!

Insuşi „omul" putea fi creiat în chip sintetic, odată ce elementele fundamentale ale vieţii erau cunoscute, iar „salamandrele", aceste spirite ale aerului, erau la dispoziţie.

Acel vestit „homunculus" a fost obiect de serioase preocupări al acestor timpuri, alături de descoperirea petrei filosofale. Din acest arsenal de şarla-

www.dacoromanica.ro

tanism şi naivitate, de îndrăzneală semeaţă şi erezii ştiinţifice, îşi culege *Goethe* materialul cu care operează *Mefisto* al său la intinerirea lui Faust. Şi tot aici îşi transpoartă marele ironist *Anatole France* ciudatele sale personagii din romanul: „La rôtisserie de la reine Pedoque".

Oamenii aceştia trăiau atunci în această fantasmagorică lumea a gnomilor şi salamandrelor, şi se ruinau în construirea de laboratorii pentru aflarea pietrei filosofale sau fecundarea vieţii pe calea retortelor. Alături de alchimie înflorea astrologia şi *spagirismul.* Aurul era, nu numai cheia îmbogăţirei, dar şi a sănătăţii. Potrivit metodei spagirice să dădea bolnavului să înghită *aur* — şi alte metale socotite drept panacee universale.

Horoscoapele erau în mare cinste şi fiecare îşi citea sau îşi aştepta soarta dela poziţia şi conjuncţia astrelor în clipa naşterii sau a începerii unei acţiuni. Papi şi împăraţi îşi aveau astrologii lor şi Caterina de Medicis, nepoată de Papi şi mamă de regi, îşi consulta Horoscopul dacă aştrii sunt favorabili ca să extermine, cu sabia şi otrava, pe Hughenoţii eretici, pentru slava lui Dumnezeu şi a bisericii catolice.

Aceste timpuri *au fost.* Ele au trecut. *Ocultismul însă n'a dispărut cu totul.* El mai stărue încă, cu tot descreditul pe care l'au suferit ştiinţele de bază, care i-au dat creditul şi înflorirea. El îşi are şi astăzi adepţi şi practicanţi. Mai mulţi chiar decât am putea crede.

Biata minte şi curiozitate omenească îşi apără cu tenacitate idolii şi erorile. Că alchimia ca şi astro-

www.dacoromanica.ro

logia au fost definitiv aruncate din atelierele ştiinţii —puţin importă! Horoscoapele şi astăzi sunt la modă, şi atâţia „Doctori“ în ocultistică îşi oferă serviciile unei lumi grăbite de a-şi afla zodia destinelor din poziţiile şi tainile stelelor.

Grafologia, fiziognomia, hiromanţia se bucură încă de trecere la atâţia dintre noi care, sceptici faţă de tainele şi puterea religiei, acordăm încredere misteriilor ocultistice.

Hipotezele ştiinţifice ale spiritismului şi teosofismului, despre corpurile astrale şi lumile supra şi sublunare, nu fac decât să alimenteze aceste grosolane erezii ale ocultismului vechiu sau nou.

Sunt şi la noi mulţi, foarte mulţi adepţi ai unor astfel de practici: Dela femeia din periferia de oraş sau dela sate, care-şi caută în cafea sau umblă cu datul în cărţi şi până la simandicoasele feţe care cred că au temeiuri ştiinţifice de a-şi cerceta destinul după prescripţiile ştiinţelor ascunse!

Dintre aceştia mulţi se cred şi să prenumără între fiii, bisericii. Şi încă între bunii ei fii. Cu aceiaşi piozitate, cu care-şi aprind candela în faţa icoanei Mântuitorului, sau cu care îşi duc sărindarul la cutare biserică cu sfinţii făcători de minuni — îşi poartă paşii şi spre prezicătorul, care-i va ceti din stele şi din liniile mânii sau a scrisului — viitorul. Un astfel de creştinism însă e mai aproape de magie decât de Christos.

Acest amestec între magie şi religie, între Dumnezeu şi Lucifer, între Simon Magul şi Christos, între puterea demonică şi bunătatea divină, nu înseamnă decât cea mai complectă renegare a creştinismului.

www.dacoromanica.ro

E apostasie directă. E separarea de Christos şi biserica lui, care nu trăeşte din vrăji şi din semne şi nici din acte de reciprocitate cu Satan. Mântuitorul a spus: El nu e domn al dracilor şi nu cu puterea lui Belzebut îşi dărueşte graţia şi mântuirea.

Intre Magie, care crede că poate să *constrângă* puterile adverse din univers, şi între religie, care prin *iubire* ridică pe om către divin, şi apropie pe Dumnezeu de om, e o excludere totală. Cu atât mai mult între ocultism şi creştinism, care prin Fiul lui Dumnezeu a câştigat pentru omenire veşnicia împărăţiei cereşti.

Cine crede în acest lucru — e creştin. Dar în cazul acesta nu mai poate crede în altă ceva. Nici în vrăji şi nici în astre. Nici într'o oricare altă doctrină ocultă. Zică-şi cum şi-ar zice: Teosofie, spiritism sau pur şi simplu *ocultism.*

www.dacoromanica.ro

VI.

SECTELE...

Un puternic element de disolvare a vieţii noastre religioase şi de desorientare a conştiinţei noastre creştine sunt: *Sectele.* Capitol nou în viaţa sufletească şi religioasă a României de după război. Capitol, pe care vechiul regat nu l-a cunoscut. Pe care biserica îl tratează adesea cu jandarmii, iar statul cu indiferenţă, dacă nu chiar cu solicitudine faţă de secte. Pe care lumea avută, dela oraşe, creştini drept credincioşi, îl tratează cu simpatie, întrucât îi furnizează „servitori cu credinţă", iar lumea nevoiaşă şi naivă dela sate sau oraşe îl îmbrăţişează cu fanatism.

Indiferenţi pentru problemele de natură religioasă asistăm toţi, cu o condamnabilă nepăsare, la acest dureros proces de destrămare a unităţii noastre sufleteşti, care îşi avea până mai deunăzi cea mai omogenă şi mai consistentă expresie în acest bloc al unei credinţi religioase străvechi şi unitare.

Această credinţă se macină astăzi şi se destramă.

Nesprijinită de oficialitate, desconsiderată de intelectualitate, diformată de curentele atee şi oculte

www.dacoromanica.ro

ale francmasoneriei, teosofiei, şi a unei filosofii dizolvante, subminată de secte şi asaltată de diferitele culte agresive şi prozelitare, vechea noastră ortodoxie se clatină. Insuşi conducătorii ei, împotmoliţi în o complicată biurocraţie administrativă, diriguită mai mult spre laturea materială, decât cea spirituală, pare că ignorează gravitatea situaţiei. Altfel ar fi fost cu mult mai circumspecţi când cu schimbarea calendarului, care a sguduit din temelie sufletul — şi aşa destul de turburat şi desorientat al masselor populare.

In atari condiţiuni nu-i de mirare că propaganda sectară a luat la noi proporţii dezastroase.

Numai simpla enumărare a tuturor acestor secte, aflătoare astăzi în cuprinsul ţării, e suficientă pentru a evidenţia mărimea dezastrului şi a pericolului ce-l reprezintă. Avem în ţară: Baptişti, Adventişti, — puri şi reformişti, milenarişti, penticostalişti, inochentişti, stundişti, molocani, duhoborţi, evanghelişti, tudorişti, fii ai lui Dumnezeu, studenţi în biblie, creştini după evanghelie, metodişti, tremurători, secerători, şi încă câţi alţii vor mai fi, neînregistraţi oficial, dar care îşi practică, clandestin sau în deplină libertate, cultul şi aberaţiile.

Toate sectele din vechea împărăţie a Rusiei şi din putreda Austrie, îngroşate cu aberaţiile de care au fost infestaţi bieţii Ardeleni, plecaţi în America după lucru şi câştig şi reîntorşi în ţară, şi-au găsit adăpost şi refugiu pe pământul ospitalier şi îndelung răbdător al României.

Fără tradiţie, fară ierarhie, fără cultură, fără patrie; ostile apărării armate, ostile statului, pe care-l

www.dacoromanica.ro

acceptă numai din oportunitate practică, ostile actualei orânduiri sociale; streine ideei naţionale; cu o etică discutabilă, de cele mai multe ori libertină, adesea imundă şi satanică ; cu o eshatologie bizară, obscură, zănatecă şi adesea incendiară — aceste secte, conduse în cea mai mare parte, cele mai multe dintre ele, de străini suspecţi, sau de autoctoni interesaţi, creduli sau ignoranţi, alimentate şi ocrotite de peste graniţe de organizaţii puternice; toate aceste secte, adunate din răspântia celor 4 unghiuri ale pământului şi-au dat întâlnire în biata Românie mare, ajunsă laborator de experienţă a aberaţiilor religioase şi domeniu colonial de propagandă zisă *creştină!*

Şi noi le-am acceptat pe toate şi le suportăm cu braţele încrucişate, adăpostindu-le şi proteguindu-le, în baza libertăţii de conştiinţă constituţională şi a unui regim de extremă toleranţă înscris în Legea regimului Cultelor! Ori ce încercare de ripostă şi de legitimă apărare din partea bisericii ortodoxe, contra acestor invaziuni sectare, e socotită ca incompatibilă cu respectarea libertăţii de credinţă şi orice răspuns la agresiunile venite din partea lor îşi găseşte ecou şi apărători la Liga Naţiunilor sau în anchetatorii grăbiţi şi insolenţi, trimişi de diferitele asociaţii religioase internaţionale. Iar biata noastră biserică ortodoxă şi naţională, cine s'o mai apere?

In orice caz nu exponenţii francmasoneriei ajunşi miniştri de Culte în diferitele guverne din România întregită.

Căci un lucru e evident: *Toate aceste secte bat concentric la temeliile ortodoxiei!*

www.dacoromanica.ro

Nu e simptomatic oare faptul, că toate recrutările de adepţi ai sectelor se fac pe contul bisericii ortodoxe, ocolindu-se, cu o suspectă grijă, toate celelalte culte, care, şi acestea, se găsesc, din belşug, pe pământul României? Cum se face că nici cultul catolic, nici cel luteran, nici cel unitar, nici cel musulman sau mozaic, nu au de suferit defecţiuni în favoarea sectelor, sau în orice caz foarte puţine?

Să fie ele aşa de bine organizate? Să le fie conducătorii religioşi aşa de vigilenţi, de generoşi şi fără de pată, încât să nu fi produs nicio nemulţumire printre credincioşi, care să-i fi mânat spre apele sectare?

Căci de obiceiu această vină se aruncă bisericii ortodoxe, şi în scăderile slujitorilor ei se pune cauza ivirii şi înmulţirii sectelor în dauna şi în contul credincioşilor ei. Dacă s'ar face o cât de superficială comparaţie, s'ar vedea că cumpăna se apleacă însă mult, mult de tot, în favoarea bisericii ortodoxe sub această latură. Atunci cum se explică secerişul recoltat cu predilecţie pe lanurile acestei biserici?

Răspunsul e unul şi singurul: Fiindcă ea singură e depozitara şi garanţia *unităţii noastre de rasă.* Fiindcă ea singură e contopită cu tot trecutul ca şi cu destinele acestei naţii. Distrusă sau slăbită ortodoxia, dispare cea mai puternică legătură de unitate sufletească şi etnică a marelor masse populare ale naţiei noastre.

Fapt care ne îndreptăţeşte să putem afirma că: *nu atât ortodoxia — cât naţionalitatea ne este vizată şi ameninţată prin propaganda sectară.* Şi măcar această latură a primejdiei s'ar cuveni să

www.dacoromanica.ro

fie luată în seamă, de acei pe care îi lasă reci destinele bisericii.

Căci pericolul sectelor e mult mai mare de cât se crede. Insăşi creşterea numerică a acestor secte e alarmantă. Sunt multe dintre ele, ca Baptiştii şi Adventiştii, care-şi numără adepţii cu zecile de mii; şi toate la un loc, cred că îşi numără credincioşii cu *sutele de mii.* Căci nu e vorba numai de ce înregistrează statisticele oficiale. Din calcul, sectanţii îşi ascund, sau îşi diminuiază numărul, spre a masca situaţia care e destul de îngrijitoare. Iar dacă la numărul sectanţilor se adaugă şi cel al „*stiliştilor*", cum se numesc creştinii ortodoxi care refuză acceptarea „Calendarului îndreptat", şi care *încep să se organizeze în comunităţi separate de biserica oficială,* abia atunci intrevedem gravitatea situaţiei.

Şi e timpul să se reacţioneze, oprindu-se, cât nu e prea târziu, procesul de dizoluţie.

Biserica ortodoxă să fie repusă în drepturile şi datoriile ei de biserică *dominantă* şi *naţională* a statului. Să se supravegheze cu mai multă atenţie prea desele incursiuni şi misiuni religioase de peste graniţă şi să se tempereze zelul de propagandă al misionarilor sectari din ţară. Şi spre a se închide marele rezervor, care alimentează sectele din ţară, să se *înfiinţeze acel Episcopat pentru Românii din America,* care lipsiţi de vigilenţa unui conducător, cad victimă tuturor aberaţiilor religioase ale plebei eteroclite din Statele Unite şi întorşi în ţară, aduc cu ei germenul disoluţiei.

Am ajuns astăzi, din punct de vedere religios, în

www.dacoromanica.ro

situaţia în care se găsea Rusia din preajma revoluţiei.

O propagandă abilă şi ocultă favorizase şi acolo, la adăpostul principiului libertăţii de conştiinţă, apariţia şi înmulţirea tuturor sectelor. Destrămarea unităţii religioase înfăptuită, i-a urmat *prăbuşirea.* Lucrurile încep să se desemneze aidoma şi la noi. *Deasupra:* indiferentism religios şi ofensiva anticreştină a francmasonilor; *jos:* haosul disolvant al sectelor. Şi în timp ce asistăm nepăsători la acest proces, vorbind de inutilitatea socială a religiei, de dincolo de Nistru simţim cum se apropie flacăra focului roşu:

Domnia lui Anticrist.

www.dacoromanica.ro

VII.

BOLŞEVISM ŞI FRANCMASONERIE

Cu prilejul suprimării ziarului de luptă şi concepţie creştină: „Calendarul".

In publicistica noastră s'a petrecut, în timpul din urmă, un fapt de o extremă gravitate: Suprimarea de către Ministerul de Interne, al cărui titular erà d-l *Ç. Argetoianu,* a ziarului „Calendarul". Gravitate, care nu constă în însuşi faptul suprimării ziarului, fiindcă ziare s'au mai suprimat la noi, deşi nu în formă atât de brutală ca în cazul de faţă, ci în *motivul* care a dus la această suprimare.

Acest motiv îl constituia faptul că ziarul „Calendarul" — ziar de o intransigentă concepţie creştină şi naţională — începuse şi ducea cu o neclintită energie, lupta contra *Francmasoneriei* instalată la cârma ţării şi pe banca ministerială de d-l C. Argetoianu, prim-subaltern în loja masonică de sub preşidenţia· d-lui I. Pangl, instalat, la rându-i, subsecretar de stat, pentru conducerea presei, în cabinetul, de vădită formaţie masonică, a d-lui N. Iorga.

Se cunoaşte atitudinea de provocare şi dispreţ pe care d-l Argetoianu o adoptase faţă de biserica

www.dacoromanica.ro

ortodoxă, pe care o calificase în plin parlament, drept cuib de superstiţii şi „piedecă de progres" şi faţă de preoţimea ortodoxă, căreia, în loc de legiuitul salariu neachitat, îi furniza admonestări şi insulte. Contra acestei atitudini protestase prompt şi energic d-l *Nichifor Crainic* şi ziarul de sub direcţia d-sale. Fusese dealtfel *singurul* ziar care protestase. Şi pentru această *crimă,* contra d-lui Argetoianu şi a masoneriei, ziarul a fost... *suprimat.* Dovadă evidentă a spiritului de... *toleranţă* de care este animată Francmasoneria.

Suprimarea ziarului căzuse tocmai când eu începeam seria de foiletoane asupra Bolşevismului în raport cu Creştinismul. Firește, gândindu-mă la Bolşevism, eu îl situam acolo, unde el îşi desfăşoară, la lumina zilei, catastrofala-i operă de distrucţie: In ţara lui *Stalin* şi a lui *Tutşcoff,* în ţara nebunilor iluminaţi şi a asasinilor cretinizaţi, în Rusia pravoslavnică de până mai eri, ajunsă infernul, cu sumbre tragedii dantești, de astăzi.

Nu m'aş fi aşteptat însă ca prefaţa acestor foiletoane să-mi fie furnizată de stări de lucruri dela noi, stări care s'au manifestat cu ocazia atentatului pus la cale contra „Calendarului", în tainiţele lojei masonice şi executat de masonii cuibăriţi la ministerul de interne. Fiindcă, tot ceiace s'a petrecut cu acest prilej dovedeşte că nu suntem cu mult departe de haosul care ne pândeşte din coaste. A suprima, fără a justifica, o gazetă; a dispune după capriciul tău de sufletul, convingerile şi libertatea adversarilor; a întrebuinţa teroarea, iar unde nu poţi cu ea, a folosi conrupţia, iată stări care sea-

www.dacoromanica.ro

mănă leit cu cele din ţara nebuniei colectivizate. Că la noi opera aceasta de siluire şi destrămare a pornit din oficinile masonice şi nu din tainiţele unor comitete conspirative proscrise, nu schimbă cu mult situaţia. Ea dovedeşte cel mult că, dacă nu suntem încă în plină anarhie bolşevică, suntem în ultima fază preliminară ei. Fiindcă şi în Rusia, mişcarea care a pregătit bolşevismul a fost: *francmasoneria.* La adăpostul acesteia s'a introdus în sufletul rus otrava disolvării şi a anarhiei.

Inainte de Lenin, *alţii* pregătise terenul pentru marea dramă care se joacă azi în Rusia. Şi aceşti „alţii" nu erau revulţionarii, care nici nu aveau putinţa de a acţiona în Rusia. Proscrişi, denunţaţi, urmăriţi, ei înfundau temniţele sau umpleau străinătatea. Acasă însă, în Rusia, la guvern şi în jurul ţarului, domneau şi activau oamenii ordinii şi ai energiei, „pumnii de fer" şi „tehnicienii", toţi adepţi ai Francmasoneriei, care lucrau, conştienţi sau inconştienţi, la destrămarea sufletului ţării, pe care voiau să-l modeleze şi să-l „europenizeze" după dogmele francmasoneriei internaţionale, eliberându-l de sub „superstiţia religiei" şi de exclusivismul „fetişismului naţional". Iluzionaţi de himera masonică, la adăpostul căreia îşi satisfăceau interesele, aceşti potentaţi ai Rusiei ţariste săpau la mormântul marei Rusii, pregătind starea de spirit prielnică pentru demagogia roşie a obscurului Lenin, care, pe atunci, redacta o biată fiţuică clandestină, undeva, prin Elveţia. Acasă însă, oamenii ordinei şi ai progresului, „venerabilii lojilor" lucrau pentru el: Un Protopopoff, un Stolipin, un Goremkin, un Strumer,

www.dacoromanica.ro

care organizau atentate patriotice şi întreţineau poliţii secrete, care suprimau sau cumpărau gazete, care brutalizau tinerimea generoasă şi fabricau parlamente. Exact ceiace făcuseră şi la noi d-l Argetoianu şi consorţii săi, în spiritul şi după indicaţiile lojilor masonice.

Datorită acestor netrebnici sau inconştienţi, colosul rus s'a prăbuşit. Nu războiului şi nici absolutismului ţarist se datoreşte această prăbuşire. Şi mai ales nu comitetelor revoluţionare puse în slujba lui Lenin. Acestea aşteptau doar din umbră prada pregătită demult de alţii: *Francmasonii*. Care au bolşevizat Rusia şi care, dacă nu erau la timp demascaţi şi neutralizaţi, tindeau să ne bolşevizeze şi pe noi.

Căci numai aşa se poate explica rapida şi totala cădere a unui întreg şi imens popor sub o mână de oameni — cei mai mulţi dintre ei: străini de sufletul lui, străini de sângele lui, străini de religia lui. Căderea fusese de mult şi îndelung pregătită de venerabilii lojilor masonice, care, în haina unui falş prestigiu şi a unor falşe principii, se strecuraseră în jurul Ţarului şi în fruntea ţării, ca să o ducă la prăpastie. Măcinându-i sufletul şi smulgându-l din matca vechilor tradiţii. Tradiţii cari, în esenţă, se reduceau în Rusia la două lucruri: credinţa în Dumnezeu şi credinţa în ţar. Aceasta din urmă derivând din cea dintâiu. Ţarul era „uns", era alesul lui Dumnezeu.

Aceste două credinţe erau cele care uneau într'un tot, imensul amalgam de popoare din Rusia. Prin suflul credinţei acest imens vălmăşag se con-

www.dacoromanica.ro

topia într'un tot, ca valurile oceanului în ţărmuri de stâncă. Credinţa în ţar au slăbit-o acei, cari bucurându-se de încrederea lui, îşi acopereau arbitrarul cu prestigiul coroanei, şi au distrus-o mai ales acei, cari au lucrat la slăbirea sentimentului religios în popor. Şi această slăbire a religiei a fost în special opera francmasonilor.

Obsedaţi de credinţa că religia e o piedică la înfrăţirea dintre popoare ca şi la progresul omenirii pe cale raţională, francmasonii au fost întotdeauna vrăjmaşii religiei. Iar în Rusia religia pravoslavnică era puterea a tot conducătoare.

Ca s'o distrugă, francmasonii au procedat după reţeta proprie — arhi-cunoscută: *libertatea de conştiinţă pentru toate cultele* şi desinteresul statului pentru o *singură* religie. Corolarul acestui principiu a fost: *Inmulţirea sectelor şi slăbirea puterei bisericei ortodoxe.* Cunoaştem dar definiţia d-lui Argetoianu: religia e o simplă superstiţie dăunătoare progresului, iar biserica nu are o funcţiune esenţială în stat. Aşa judecaseră şi predecesorii săi din Rusia. De aceia Rusia pravoslanică număra, cu mult înainte de războiu, atâtea secte care se bucurau de un foarte larg câmp de activitate şi libertate.

Crezuta oprimare ortodoxă din Rusia, devenise de mult o legendă. Nicăeri ca în ea nu era o mai largă libertate pentru secte. Reprimate erau numai acele dintre ele, care erau socotite dăunătoare statului. *Statului* — dar nu *bisericei.*

Dar Rusia fără tăria şi unitatea credinţei, era un colos fără suflet. Şi s'a prăbuşit. O distrusese acei

www.dacoromanica.ro

care-i smulsese din suflet: *pe Dumnezeu.* Şi când Dumnezeu s'a clătinat în sufletul ţăranului rus, s'a clătinat şi ţara. In crăpăturile ivite s'a înstăpânit *Satan.* Şi aşa a venit la cârmă *Lenin.* Atâta vreme cât Dumnezeu stăpânia în sufletul rus, toate încercările de revoluţie — cari au fost şi multe, şi grele — au fost vânt în trecere. Când El a fost înlăturat, uraganul s'a deslănţuit satanic. O spune aceasta adâncul cunoscător al stării de lucruri din Rusia şi a cauzelor cari au precedat revoluţia, fostul ambasador francez la curtea ţarilor, d-l *Maurice Paleologue,* în studiul său: *„Forţele spirituale ale Rusiei".* Marea forţă a Rusiei d-sa o vede în marea, adânca, profunda credinţă a poporului rus. Atâta vreme cât această credinţă a fost vie Rusia a rezistat tuturor revoluţiilor venite din Occident. Când aceasta a slăbit şi s'a înţepenit în fastul de sus, ca să se destrame în sectele de jos, sufletul rus îşi pierduse axa de conducere. *Şi numai atunci a fost posibilă anarhia de azi, care va dura, cât va dura şi criza religioasă.*

Aceasta o ştiu stăpânii de azi ai Rusiei, de aceia izbesc ca nebunii în zidurile, cari ţin, ale bisericii. Decât nu bolşevicii sunt *singurii* şi marii vinovaţi de prada ce le-a căzut în unghii. Ci precursorii lor: *Francmasonii.*

Vor înţelege acest lucru şi la noi, toţi aceia, care desconsiderând religia autoctonă, de dragul himerilor masonice, sapă la temelia naţiei însăşi? Să sperăm. Exemplul Rusiei bolşevice este un prea drastic avertisment, pentru a nu fi ţinut în seamă la vreme.

www.dacoromanica.ro

VIII.

BOLŞEVISM ŞI CREŞTINISM

I.

Luptele şi pasiunele politice au ajuns la noi de o violenţă fără seamăn. In setea după putere toţi răscolesc *instinctele* din om, exaltând mizeria *materială*, pentru a o adânci şi mai mult pe cea *morală*.

Câţiva oameni cu simţ de răspundere mai încearcă, în acest vălmăşag, să ţină drept cumpăna valorilor morale. Incolo, totul e svârlit pe piaţă, supralicitat sau invectivat: *Ţară, tron, religie;* permanentele valori morale, sau marea şi dureroasa mizerie generală. Cu o criminală uşurinţă se sapă la temeliile ţării, uitând că în apropierea noastră, în Rusia, cu aceleaşi arme şi cu aceleaşi sisteme, s'au năruit pe rând: *tron, ţară* şi *biserică*. Toţi au făgăduit şi acolo marea *fericire* universală, în locul căreia au adus marea *ruină* universală.

Soarta *Rusiei* vecine, de care ne temem, şi pe care o detestăm, ne-o pregătim pare-se cu un fel de febrilă celeritate. E de actual interes deci să ne oprim şi să reflectăm, ceva mai adânc, asupra stărilor din vecini, spre a culege învăţăminte pentru

www.dacoromanica.ro

ziua de astăzi şi primejdia de mâine. E ceiace ţintesc să fac tratând despre *Bolşevism* şi *Creştinism.*

Să nu se pară însă că circumscriind problema la aceşti termeni, i-am diminuat întru câtva importanţa Nu.

Apariţia Bolşevismului, ca şi dispariţia lui, e în *funcţie de religie.* Lupta care se dă acum în Rusia, nu e numai între capital şi muncă, între burghezie şi revoluţie, între naţionalism şi internaţionalism. Acestea sunt *fragmente* numai, simple aspecte din marea luptă dintre spirit şi materie, dintre om şi bestie, dintre satan şi Dumnezeu, dintre *Crist* şi *Anticrist.* Bolşevismul va apare acolo şi va dăinui atât, cât credinţa, care afirmă existenţa unei ordini divine, cârmuitoare a destinelor lumii, va fi în stare de eclipsare sau de decădere. Aşa se şi explică marea luptă ce a început-o comunismul rus contra religiei. Şi tot aşa se explică apariţia şi bruscul triumf al comunismului în Rusia, ţara clasică a misticismului religios şi al conservatismului politic.

Prin contrast, ţara care oferea cea mai accentuată stare de tensiune religioasă, în veşnică frământare şi aţâţare, a suferit o relaxare, o stare de reflux spiritual.

Pe locul rămas gol s'a infiltrat şi s'a înstăpânit noua doctrină, negaţia directă şi violentă a celei dintâi. Din această cauză Rusia a şi fost aleasă şi privită drept ţara clasică, unde se va experimenta şi unde va triumfa integral revoluţia. Nu Franţa, sau Germania, care au *teoretizat* revoluţia, ci Rusia pravoslavnică, şi monarhică. Rusia conserva-

www.dacoromanica.ro

toare şi sălbatică, Rusia mistică şi haotică. Lucrul s'ar părea cam bizar. Şi totuşi, pentru un ochiu mai atent şi transpus în perspectivă istorică, e destul de evident.

Rusia a fost întotdeauna ţara contrastelor şi a surprizelor. Ţară barbară şi asiatică, a fost brusc, prin o lovitură de ucaz -- sub Petru cel Mare — transformată şi ajustată într'o ţară civilizată şi europeană. Au răsărit din pământ *instituţiile*, cum au căzut depe feţele păroşilor Ruşi — *bărbile*. Un contrast de care a mocnit dealungul veacurilor nelămurita Rusie.

Incarnarea absolutismului monarhic, până mai eri, a devenit peste zi, expresia celui mai anarhic democratism.

Ţara celui mai ardent creştinism, destinată în vizíunea marilor ei mistici de a întrupa cea de-a treia etapă a desfăşurării creştinismului: „Impărăţia Duhului" — triumful desăvârşirii spirituale, a devenit brusc cadrul de Apocalips — al domniei materialismului ateist, de unde îşi vesteşte biruinţa asupra lumii, bestia triumfătoare: *Anticrist.*

La răscrucea destinelor ei, Rusia a ajuns astăzi un sinistru şi vast laboratoriu, unde se încearcă, pe spatele celor 70 de seminţii, care populează vastul colos, ajunse simple „cobai" de experiment, realizarea integrală a revoluţiei sociale, după principiile socialismului marxist. Siniştrii laboranţi ai „Manifestului comunist" adunaţi din toate vânturile lumii la Moscova, s'au lovit însă, în calea aranjării societăţii după noua lor geometrie sanguinară, de o realitate care nu cedează: *religia.* Ea s'a do-

www.dacoromanica.ro

vedit a fi cu mult mai tare decât au bănuit-o, în calculele lor, toţi revoluţionarii şi iconoclaştii. Un singur om a transformat o singură dată şi radical lumea. Dar acel om a fost Dumnezeu: *Isus Christos*. De la el nimeni altul. Dumnezeu nu se lasă expulzat din lume, şi nici Mântuitorul din suflete.

De aceia orice revoluţie, care-şi pune temeiul pe negarea lor, nu va izbuti. O ştiu foarte bine aceasta actualii conducători ai revoluţionarismului rus.

Dintre cele 3 mari instituţii organice, pe care se reazămă vechea lume burgheză: *proprietate, familie* şi *religie,* cea din urmă a fost cea care nu a cedat niciodată şi nicăeri, şi în faţa căreia s'au oprit valurile distructive ale revoluţiei. Cu cele două instituţii, dacă în fond nu s'a reuşit, s'a putut, cel puţin, încheia compromisuri. Căci dacă instinctul de proprietate n'a putut fi smuls din sufletul „culacului" rus colectivizat, totuşi „colectivizarea solului", unul din principiile cardinale ale bolşevismului, s'a realizat măcar în o parte din imensul teritoriu rus, care niciodată nu s'a putut plânge că nu are pământ.

Dacă instinctul de familie n'a dispărut din sufletul ţăranului rus, cum nu poate să dispară instinctul genesic din el, familia a fost măcar în parte şi aparent „comunizată". Religia însă nu au putut-o distruge şi nici pe Dumnezeu nu l-au putut scoate din sufletele oamenilor; cu tot războiul drăcesc şi formidabil dus contra lui în aceşti 15 ani de comunism şi atâţia alţi zeci de ani duşi mai înainte de revoluţionarism şi francmasonerie. Au

www.dacoromanica.ro

sfărâmat bisericile, au distrus icoanele, clopotele, mânăstirile; au omorît, expulsat sau deportat pe preoţi, episcopi şi credincioşi. Au scos orice urmă de religie din viaţa de stat, din şcoli şi din ori ce manifestare publică. Astea toate le-au făcut. Dar pe Dumnezeu nu l'au expulsat din suflete. Religiunea a devenit simplă „chestiune particulară" a indivizilor singuratici şi totuşi ea continuă să existe, alcătuind marea putere spirituală, care pulsează şi acum în aceste milioane de ruşi „colectivizaţi" şi „comunizaţi". Singura putere de altfel care-i ţine încă în cadrele umanităţii şi ale vieţii.

Că unii dintre conducători — mitropoliţi, episcopi sau preoţi au trădat şi au abjurat, înfiinţând acea caricatură de biserică — denumită „*biserica*" *vie*, pactizând cu statul comunist, nu a schimbat cu nimic situaţia: religia creştină adevărată a rămas. Mii de păstori au suferit martiriul morţii sau supliciul deportării, şi n'au cedat. S'au retras în „catacombele ascunse ale sufletelor lor", cum spuneau aceşti noi martiri ai creştinismului — în nespus de durerosul apel ce-l făceau în 1928 către biserica Romei, a cărui ajutor îl cereau, dar n'au cedat.

„Nu se aseamănă oare vieţii din catacombe viaţa ce o ducem noi astăzi în Rusia?", spune acest trist şi impresionant apel. Imprăştiaţi şi fărămiţaţi pe comunităţi; fără sinod, fără şcoli pastorale, nici pentru copii măcar; fără cărţi, fără drept de a rosti cuvântul Domnului. In locaşuri de închinare ne adunăm cu groază; acasă, a primi un preot e o crimă; ne privim cu groază şi ne spunem între noi în şoaptă: biserica lui Christos totuşi n'a încetat. Ea

www.dacoromanica.ro

trăeşte...". Acesta este adevărul asupra situaţiei din Rusia şi sub Lenin şi sub Stalin. Ori cât se vor strădui şi ori câte violenţe vor folosi, biserica lui Christos nu o vor nimici.

Acest lucru îl ştiu foarte bine stăpânitorii Rusiei de astăzi, după cum ştiu iarăşi, că atâta vreme cât Christos va trăi, fie măcar în aceste „catacombe ale sufletelor", triumful de azi al revoluţiei e de scurtă, foarte scurtă durată.

Sufletul rus — şi-a avut momentul său de eclipsă, de reflux. Dar vor reveni iarăşi, uriaşe, valurile credinţei, măturând depe ţărm bietele instituţii de carton ridicate de teoreticianii integrali ai materialismului economic, cu care se cochetează şi se perorează şi la noi, de atâţia inconştienţi la întruniri publice şi chiar depe bănci ministeriale şi catedre universitare.

De aceia lupta contra religiei, ceia ce în realitate înseamnă lupta contra Creştinismului, a luat proporţii fantastice în timpul din urmă. Începută cu oarecare prudenţă şi calculate menajamente de către Lenin, a ajuns pe primul plan al violenţii sub Stalin şi consorţii. Reuşita sau nereuşita planului qinquienal, şi deci şi însăşi soarta revoluţiei ruse, depinde de marea luptă, pe care dictatorii din Rusia au început-o, acum făţiş şi fără menajamente, contra creştinismului.

De soarta şi metodele acestei lupte ne vom ocupa în capitolele următoare.

www.dacoromanica.ro

IX.

BOLŞEVISMUL ŞI RELIGIA.

II.

Revista de propagandă ateistă a Sovietelor: „Bezbojnic", ateistul, are ca ilustraţie pe copertă, următoarea scenă: Ridicat pe o scară, care-şi sue treptele până'n nouri, un masiv cetăţean sovietic, înarmat cu un ciocan, sfărâmă, prăvălind în neant, chipurile reprezentative ale celor 4 mari religii care stăpânesc lumea civilizată: Christos, Iehova, Mohamed şi Buda.

Exemplarul uman, care mânueşte simbolica armă de distrugere şi clădire a sovietismului: ciocanul, e numai muşchi şi ciaţă; alături de el, fabrica uriaşă îşi trimite fumul coşurilor în nouri — clădind viitorul; sub el, abizul, gata să primească divinităţile distruse. Ilustraţia redă plastic şi crud, nebunul gând al comuniştilor de a distruge religia din lume.

Nu numai creştinismul — ci *religia însăşi*. Că vor isbuti sau nu — e altă chestiune. Deocamdată ei o încearcă. Lucrul nu e cu totul nou, chiar dacă e cu totul absurd. Căci, ceia ce încearcă comuniştii Rusiei de astăzi, au încercat *Erostraţii* tuturor timpurilor şi dela măciuca pătată de sângele fratricid al biblicului Cain până la cio-

www.dacoromanica.ro

canul cetăţeanului sovietic, nu s'a schimbat decât arma de distrucţie. Mobilul a rămas acelaş: *Domnia burţii asupra spiritului,* şi *excluderea* oricărei urme a unei *sancţiuni divine*. Materialismul economic preconizat de *Karl Marx* şi *Friederick Engels*, autorii „Manifestului comunist", a cărui realizare integrală o urmăreşte Bolşevismul, e consecinţa sociologică a Darwinismului, după care omul nu e decât un simplu exemplar zoologic din clasa primatelor. O *scoborâre definitivă în animalitate*. Ceea ce distanţează, generic, pe om de gorilă este scânteia divină din el: spiritul, care-l pune în legătură cu cerul. Din această legătură a omului cu divinitatea, s'a născut religia şi din ea a rezultat şi bazele morale ale aşezării sociale de astăzi — denumită în chip impropriu — societatea burgheză.

Sfărâmarea acestei aşezări o urmăreşte comunismul, sfărâmare care nu se va putea realiza totuşi, atâta timp cât va exista o conştiinţă religioasă în lume.

De aceia comunismul de totdeauna şi-a luat drept lozincă de luptă: Nimicirea religiei, „acest narcotic cu care se ameţeşte poporul" cum sună cunoscuta caracterizare dată de Karl Marx şi repetată până la obsesie de adepţii săi moscoviţi.

Nu-i de mirare deci, că lupta contra religiei figurează pe primul plan al ordinei de bătaie începută de bolşevicii ruşi contra actualei ordini sociale din lume. Privită ca aliată firească a ordinei burgheze, căreia îi dă fundamentul moral şi ierarhia valorilor, religia trebue cea dintâi să dispară, pentru a face posibilă lumea nouă, fără zei şi fără idealuri.

www.dacoromanica.ro

Această e doctrina. In realitate însă, religia, dacă nu a fost cruţată, a fost cu prudenţă ocolită. Din motive de tactică, fireşte. Lupta cu marele adversar era lăsată la urmă, după ce omul va gusta marile avantagii materiale oferite de revoluţie. Deşi nu toţi factorii conducători ai marxismului au împărtăşit această tactică.

Intre chestiunile care au dus la ruptura din sânul primei internaţionale socialiste, alături de problema agrară, a fost şi *problema religioasă*. Adânc intrată în patrimonul umanităţii, s'a crezut că, atacarea ei de front şi din capul locului, ducea la imposibilitatea oricărei isbânzi în marile masse populare.

De aici *minimaliştii,* cari cereau o păsuire faţă de religie şi eventual un compromis faţă de ea, şi *maximaliştii*, cari cereau atacarea *integrală* tocmai a marelui adversar al comunismului : *religia*. Lupta între ambele curente s'a dat la congresul socialist din Londra, din 1903, unde, ca maximiliştii înverşunaţi, s'au arătat în special *Lenin* şi *Trotzki*, cari au şi fondat *cea de-a III-a internaţională*, de realizare *integrală* a tuturor principiilor comuniste, preconizând şi lupta făţişă şi categorică contra religiei. Rusia a devenit astfel câmpul de experienţă al Bolşevismului.

Totuşi, când Lenin a ajuns la cârma statului rus, nu şi-a putut înfăptui în întregime programul, şi a adoptat, forţat, o atitudine *oportunistă* şi oarecum conciliantă faţă de religie, scoţând-o din angrenajul statului, dar lăsând-o să fiinţeze ca o preocupare „particulară" a cetăţenilor lui. „Noi cerem — scria Lenin încă din 1905 — ca religia să fie considerată

www.dacoromanica.ro

ca o preocupare particulară faţă de stat. Faţă de partid însă ea nu poate fi considerată ca atare. Propaganda noastră este şi trebue să fie o propagandă ateistă". Dacă tactica adoptată în 1918 în Rusia concordă cu declaraţia făcută în 1905, ea însemna totuşi o deviere faţă de radicalismul arătat în 1903 la Londra.

Adversar al curentului reprezentat de *Maxim Gorki* şi de *Lunaciarski,* cari credeau că s'ar putea stabili o concordanţă între ideia unei ordini divine şi principiile comuniste, Lenin nu excludea „de plano" existenţa religiei. O excludea din viaţa de stat, *nu însă* şi *din viaţa particulară.* De aceia, în prima constituţie comunistă dată de Lenin, dacă religia e complect separată de stat şi de şcoală, ea e admisă ca chestie particulară, şi manifestare de cult.

Sub influenţa lui Trotzki şi Zinoviev, Lenin evoluiază însă spre stânga şi începe lupta de distrugere a religiei. Şi dacă la început, alături de exercitarea cultului era admisă şi propaganda religioasă, dela 1924 şi şi mai accentuat dela 1928, orice propagandă religioasă a fost interzisă, admisă fiind, numai propapandă antereligioasă.

Distrugerea oricărei urme religioase devinise o obligaţie pentru stat şi prima garanţie pentru triumful Bolşevismului. „Statul burghez — zicea *Buharin,* teoreticianul şi popularizatorul doctrinei comuniste, — are un aliat: *Biserica.* Ea trebue complect scoasă din statul comunist. Ar fi o nebunie, dacă pe cheltuiala statului s'ar întreţine acest depozit de opium pentru narcotizarea mulţimei". „Nu există putinţă de împăcare între comunism şi reli-

www.dacoromanica.ro

gie. Cine zice: eu cred în Dumnezeu, dar aceasta nu mă împiedică de a fi un bun comunist — greşeşte. Intre comunism şi religiune este o excluziune complectă". De aceia menajamentele îngăduite de Lenin faţă de religie au încetat cu totul sub *Stalin*. Odată cu transformarea economică a Rusiei prin planul de 5 ani, trebuia să înceapă şi transformarea ei sufletească, şi această transformare nu se putea face fără distrugerea complectă a religiei.

Stalin îşi dădea seama că, atâta timp cât religia va dăinui, triumful revoluţiei este ceva aparent şi efemer. Deci desfiinţarea religiei devine punctul central şi preocuparea de căpetenie a activităţii sale.

Desfiinţarea religiei depindea însă de desfiinţarea oricărei urme de credinţă în o lume care scapă puterilor omului şi factorilor economici. Atât timp cât omenirea va crede că mântuirea sa depinde de altă putere decât a propriei sale lupte, şi că fericirea se poate găsi şi dincolo de potolirea instinctelor sale fiziologice, atâta timp religia va trăi. Pentru a smulge această credinţă din sufletul poporului rus s'a început marea lupta în imperiul de peste Nistru. E lupta uriaşă ce se dă între *Christ* şi *Anticrist*. Va izbuti acesta din urmă? Potentaţii dela Moscova au aerul de a o crede. In orice caz o încearcă. Cu ce arme şi cu ce rezultate, vom vedea în capitolul ce urmează.

www.dacoromanica.ro

X.

ANTICRIST.

III.

Venirea la cârma Rusiei după moartea lui *Lenin* a taciturnului Georgian *Stalin,* înseamnă o schimbare de metodă şi ritm în aplicarea principiilor revoluţionare. Renunţând la planul provocării revoluţiei mondiale, plan, care preocupase pe înaintaşul său, el îşi restrânge activitatea mai ales între graniţele ruseşti, căutând să realizeze aici maximum-ul de realizări revoluţionare.

Deaceia el concepe faimosul plan de cinci ani, la sfârşitul cărora Rusia trebuia să fie complect comunizată, colectivitată şi *descreştinată.* Menajamentele tactice ale lui Lenin sunt abandonate—şi contra religiei începe lupta hotărîtoare de distrugere.

Fostul seminarist-Stalin, cu aere sumbre de *Anticrist* îşi asumă cutezătoarea sarcină de a distruge orice urmă de religie creştină depe vastul domeniu uman, căzut pradă funestei lui experienţe.

Evident că hotărîrea aceasta luată de Stalin însemna o abatere dela ceiace statornicise „sfântul roşu" din Cremlin — *Lenin.*

Acesta crezuse că statul, separându-se complet

www.dacoromanica.ro

de religie, aceasta va dispare odată cu statul burghez şi triumful deplin al revoluţiei.

Ceeace nu s'a întâmplat. Şi din două motive: Intâi, fiindcă triumful real al revoluţiei se lasă încă aşteptat, şi al doilea, fiindcă religia creştină, continuă să câştige în *adâncime*, ceiace pierdea ca *suprafaţă*.

De aceia *Stalin* s'a hotărît să schimbe şi tactica şi ritmul realizărilor revoluţionare.

Acestea trebuiau să ajungă la maximum în răstimpul celor 5 ani, fixaţi de dânsul, îndată ce a ajuns stăpânul Rusiei.

Orice piedică ivită în calea acestei realizări, trebue înlăturată fără cruţare. Şi cele 3 mari piedici, erau: *Familia*, *proprietatea* şi *religia*. Prima — familia: a fost „comunizată"; a doua — proprietatea: a fost „colectivizată"; iar a treia religia — trebuia *exterminată*. De ori unde şi sub orice formă. Şi mai ales religia creştină. In 5 ani, deci până la 31 Decembrie 1933 — creştinismul trebue să dispară din Rusia. Alegerea mijloacelor nu mai impunea nici o rezervă. De nimicirea religiei depindea doar soarta revoluţiei, şi reuşita faimosului plan de 5 ani.

Metodele folosite până acum: Deportarea căpeteniilor, distrugerea bisericilor, confiscarea averilor, parţiala asasinare a preoţilor şi în parte şi a credincioşilor, se dovediseră ineficace. Refugiată în subteranele sufletelor, religia trăia şi *creştea*. Marea lovitură încercată contra unităţii bisericii tihoniene, cum se numeşte azi în Rusia biserica ortodoxă, prin crearea artificială a acelei „biserici vii" pusă în slujba sovietelor, de câţiva preoţi şi arhierei netrebnici — eşuase şi ea.

www.dacoromanica.ro

Deportările succesive ale urmaşilor lui *Tihon*, aleşi în scaunul patriarhal, n'au fost nici ele mai rodnice, cu toată atitudinea inexplicabilă şi dubioasă adoptată de ultimul ocupant al acestui scaun - *Sergiu al Nijni-Novgorodului*, care a mers până la recunoaşterea regimului sovietic, ca stăpânire „venită dela Dumnezeu", şi pomenirea „autorităţilor" sovietice la serviciul divin!

Pentru realizarea ritmului forţat inaugurat de Stalin — atacul contra religiei trebuia dat în altă parte şi fără preget. Şi anume: *asupra tineretului.*

Acesta în special trebuia câştigat definitiv revoluţiei şi înstrăinat complect de biserică şi religie. Aici Stalin văzuse bine — utilizând aceiaşi metodă pe care Musolini o utilizase pentru a câştiga, pentru Fascism, Italia: *Captarea tineretului.*

Şi astfel, începând din 1929, şcolile şi tineretul au intrat în raza celei mai cumplite şi mai absurde propagande ateiste.

Vechea formulă preconizată de *Lenin* şi *Buharin* în 1919 şi trecută în Constituţia sovietică din 1925, după care „libertatea propagandei religioasă şi a celei antireligioase se garanta deopotrivă pentru toţi cetăţenii", este înlocuită prin decretul din 18 Mai 1929 cu formula: „Se recunoaşte *libertatea profesională* a credincioşilor şi libertatea *propagandei antireligioase*". Prin acest text însă ori ce putinţă de propagandă a religiei era desfiinţată. Mai mult încă, era interzisă orice activitate *culturală* a bisericii. Sub orice formă: carte, cuvânt, predică. Totul e socotit propagandă. Şi ea nu e îngăduită decât *ateismului.* El singur poate apare în public, în scris,

www.dacoromanica.ro

în conferinţe şi în şcoli. Mai ales în şcoli, de unde religia era complect exclusă. Tinerii, până la vârsta de 21 ani, organizaţi în societăţi ateiste: „*Comsomolii*“ sunt instruiţi numai în sens antireligios şi meniţi a deveni la rândul lor propagandişti ai celui mai feroce ateism. Zeci de mii de „instructori“ şi „inspectori“ ai ateismului, pregătiţi în cele 18 universităţi ateiste creiate în 1929, trimişi de „Narcomposul“, adică Ministerul de Instrucţie, în lungul şi latul Rusiei, au menirea, unii de a *propaga*, alţii de a *supraveghea* mersul mişcării antireligioase, denunţând orice urmă de religie, care s'ar furişa undeva: în şcoli, cazărmi, spitale, închisori, etc.

Sub motivul păstrării „libertăţii de conştiinţă“ este interzis de a se face tineretului până la 21 ani, sub vre-o formă oarecare, instrucţia religioasă. In schimb, statul se crede obligat în numele aceleiaşi „libertăţii de conştiinţă“ a le preda acestora, toate inepţiile care se pot imagina, pentru a-i sustrage oricărei influenţe religioase posibile.

Urmărind de a forma din copilul de azi pe „insul social de mâine, fără Dumnezeu, fără familie şi fără patrie, instrument orb al unei societăţi impersonale, în interesul căreia să fie gata a sugruma pe oricine, părinte, rudă sau prieten“ — statul sovietic nu ezită de a întrebuinţa orice mijloc, pentru a smulge din sufletele tinere orice posibilitate de alipire către vre-o religie.

Şi aceasta în conformitate cu o anumită pedagogie revoluţionară şi ultra-ştiinţifică pe care şi-a confecţionat-o „Narcomposul“. Pedagogie din care nu lipseşte metoda *intuiţiei directe* aplicată asupra

www.dacoromanica.ro

elevului înfometat, pus să aştepte dela „tatăl din ceruri pâinea cea de toate zilele", nici cea a *intuiţiei critice,* când elevul e pus să alăture scheletul petrificat al unui şobolan, cu resturile de relicvii profanate ale sfinţilor, socotite sfinte de adepţii religiilor.

In muzeele şcolare, anume confecţionate, elevii sunt puşi să vadă vestite icoane făcătoare de minuni, devenite obiect de profanare; chipuri de sfinţi, în caricaturi groteşti; vase sacre, cu întrebuinţări imunde, etc.

In muzeul antireligios din Petrograd — între altepiese de convingătoare intuiţie antireligioasă, există şi următoarea: Doi săculeţi de grâu, de dimensiuni inegale. Pe cel mai mic din ele e pusă inscripţia: Pe o desiatină s'a recoltat în Rusia 90 puduri grâu, slujindu-se *sfeştanii.* Pe cel mai mare e scris: în Belgia, fără sfeştanii, dar cu *tractoare,* s'a recoltat — de cinci ori mai mult.

Acest material intuitiv e însoţit şi de o bogată literatură pedagogică predată programatic, în toate şcolile din Rusia şi în toate clasele.

Sunt extrem de interesante aceste programe—din care reproducem şi noi câteva mostre. Astfel în clasa I se predă, în locul religiei, următoarele chestiuni: Sărutarea icoanelor şi azistarea la serviciilereligioase sunt vătămătoare sănătăţii. Rugăciunile sunt nefolositoare. Morţii nu învie, deci nu avem să ne temem de stafii, nici să practicăm vre-un cult al morţilor, etc.

In cl. II: Nu există nici vraci, nici draci, nici îngeri. Rugăciunile nu vindecă bolile.

www.dacoromanica.ro

Posturile sunt în folosul popilor şi în desavantajul oamenilor, etc.

In cl. III: Inutilitatea sărbătorilor. Bogaţii sunt apăraţi de religie. Folosul tractorului şi inutilitatea rugăciunii, etc.

In clasa IV se predă despre ştiinţă şi religie. Poveştile religiei despre creaţie şi origina lumii, *Origina mitică a lui Iisus* şi *neexistenţa lui istorică,* etc. In special, acestei din urmă chestiuni, i se acordă o deoşebită importanţă, ea fiind socotită drept lovitură mortală dată creştinismului.

In clasele superioare se predau teoriile materialiste referitoare la origina lumii şi a omului, cum şi cele referitoare la evoluţia societăţii. Teoriile lui Laplace, Darwin, Heckel, şi neapărat Karl Marx sunt litere de evanghelie.

Lor li se adaugă toate calomniile şi ignominiile pe care prostia sau răutatea umană le-a profesat vreodată la adresa divinităţii.

Aceleaşi materii, în proporţii mai desvoltate, se predau şi în cele 18 Universităţi ateiste sovietice, menite a scoate zecile de mii de propagandişti antireligioşi pentru Rusia şi străinătate, după cum o foarte mare importanţă se acordă acestor blasfemii ateiste în toate aşa zisele „universităţi ale lucrătorilor", cu care regimul sovietic a populat Rusia analfabetă şi sălbătăcită.

Toată această activitate, începută mai ales din 1929 încoace e menită *să scoată pe Dumnezeu din sânul tineretului rus* ca şi din sufletul tuturor locuitorilor haosului rusesc colectivizat şi anarhizat.

Astfel crede Stalin că va vedea, la 31 Decembrie

www.dacoromanica.ro

1933, când expiră ultima zi a planului său de 5 ani, îndeplinirea semeţului gând, de a fi isgonit, dacă nu pe Dumnezeu, cel puţin pe Christos, din sufletele Ruşilor.

Deja el a şi anunţat lumii prin ucazul publicat la 25 August, că dela această dată *nici o urmă de cult creştin nu va mai fi în Rusia.*

Se va realiza oare această sinistră profeţie? Noi nu credem. In lupta ce s'a deschis între *Christ* şi *Anticrist,* în cadrul de apocalips din Rusia biserica lui Christos va eşi iarăşi triumfătoare. Cum a mai eşit şi în alte dăţi. Fiindcă religia nu poate să dispară, printr'un simplu ordin, din sufetul oamenilor. Ordinile cu care Napoleon desfiinţa, pentru grenadirii săi, frigul de pe frontul rusesc, şi pe care vrea să le imite dictatorul de azi al Rusiei, nu-şi au puterea, când e vorba de religie. Aceasta e organic legată de însăşi *umanitatea* din om, şi nu poate fi despărţită de el. Violenţele o pot atinge în aderenţele ei sociale şi temporale, dar nu şi în adâncurile ei esenţiale. Anticrist şi-a trimis prea degrabă vestitorii.

Iar triumful lui de-o clipă, va fi pentru şi mai marea slavă a bisericii drept măritoare. Să aşteptăm ziua „roşie" de la 31 Decembrie 1933. Ea va însuna nu biruinţa, ci *înfrângerea lui Anticrist.*

www.dacoromanica.ro

XI.

POATE DISPĂREA RELIGIA?

IV.

E problema pusă în discuţie de încercarea absurdă a dictatorilor din Moscova de a extermina de pe teritoriul sovietic orice urmă de religie. E posibil acest lucru? Omenirea *normal construită* asistă la această zănatecă tentativă cu sentimentul de deconcertrare, pe care îl are în faţa grotescului spectacol, ce i l-ar oferi anumite triburi sălbatece, care încearcă să doboare soarele — săgetându-l — pentru a opri... seceta.

Sunt totuşi atâţia, care cred, că „experienţa rusă" va izbuti. Adepţi ai pozitivismului *comtist,* ei sunt de părerea că religia nu reprezintă decât *o etapă* în desvoltarea sufletească a omenirei. Etapă care va trece şi odată cu ea şi religia. Aşa sună doar faimoasa lege a *celor 3 stadii* stabilită de *Auguste Comte.*

Omenirea, statornicea întemeietorul pozitivismului, a trecut prin 3 faze sau stadii:

Prima fază a fost cea *religioasă,* când omul se credea condus de anumite puteri sau fiinţi supranaturale: *Zeii.* De aici s'a născut religia.

A doua fază a fost cea *metafizică,* când omul a

www.dacoromanica.ro

substituit ființelor supranaturale: ideile-forțe, sau noțiunile metafizice.

Și în sfârșit faza a treia — sau cea *pozitivistă,* când omul nu mai crede nici în zei, nici în idei-forțe, ci numai în *fenomene* și *legile* lor. E faza de acum, care o depășește pe cea metafizică și a *depășit de mult pe cea religioasă.*

Religia mai trăește doar prin puterea obișnuinței — și va termina prin a *dispare.* Procesul mai poate dura încă. Ceeace încearcă revoluția rusă e de a *precipita* doar un proces, aflat în o lentă desfășurare.

Teza comtistă ar fi valabilă, dacă *faptele* nu i-ar fi cu totul *contrare.* Căci în definitiv — ne aflăm de mult timp în faza zisă pozitivistă și religiunea tot n'a dispărut, nu numai din sufletul mulțimilor, dar nici din sufletul atâtor oameni de știință pozitivă. Și nu numai că religia nu e în dispariție, dar ea crește încă în *intensitate* și în *spiritualizare.*

Cum n'a dispărut de altfel nici metafizica. După o scurtă perioadă antimetafizică, pricinuită de supraproducția metafizică a idealismului german, trăim astăzi o nouă și vie reîntoarcere spre privirea filosofică a lumii. Și dacă rațiunea umană are vreo jenă, e aceea când i se amintește scurta eclipsă pe care a suferit-o, dând credit concepției *materialiste,* fie în desvoltarea societății, fie în acea a gândirii. Această eclipsă a trecut. Ea mai stărue doar în materialismul economic al doctrinelor socialiste-marxiste, îmbrăcând în bolșevismul rus forma cea mai avansată și cea mai *desperată.*

Rețeta celor 3 stadii e de mult *falimentară,*

www.dacoromanica.ro

şi după ea nu se poate prognostica deci dispariţia religiei — nici din Rusia, nici din omenire.

Şi aceasta din temeiuri mult mai adânci de cât violentul incident al revoluţiei ruse, temeiuri care, în ultima analiză, ne duc până la structura religiei însăşi. Mai mult încă: *la structura genuină* a sufletului omenesc. Vom vedea atunci că religia face parte din constituţia organică a sufletului omenesc şi că existenţa ca şi *permanenţa* ei, nu se pot disputa, *fără a se disputa sufletul omenesc însuşi.*

De dispariţia în timp a religiei s'ar putea vorbi numai atunci, când s'ar putea dovedi că religia *a apărut* cândva în timp şi a evoluat odată cu el. In cazul acesta ar fi fatal ca ea să şi *dispară* în timp. Dar tocmai aici e partea dificilă a chestiunii. Cei care vorbesc cu atâta uşurinţă de caracterul *temporal* şi deci *relativ* al religiei, trebue întâi să explice procesul *natural* de *apariţie* al ei, ca apoi să poată vorbi de procesul de *dispariţie.* Ceeace nu e atât de uşor. Ba chiar foarte greu.

Noi vom schiţa aici în scurt măcar termenii problemei.

Fiindcă problema se pune astfel:

Este religia o apariţie în timp — atunci ea trebue să-şi găsească originea, fie în ordinea *psihologică* a desvoltării noastre sufleteşti, fie în ordinea *sociologică,* a desvoltării noastre sociale.

Nu este apărută în timp, atunci ea trebue să aparţină organic formelor apriorice ale sufletului omenesc, găsindu-şi în ordinea naturală, sau în una *supra-naturală,* „specificul" său constitutiv.

Deci *relativism* sau *apriorism* sunt cele două

www.dacoromanica.ro

planuri sub care se poate pune problema originei religiunei.

Să discutăm prima formă.

Religia, sau ceeace e tot una, sentimentul religios, s'ar putea explica psihologiceşte ca o apariţie *ulterioară* a sufletului omenesc, derivată din alte sentimente *primordiale* sufleteşti: frica, bunăoară, sau sentimentul de dependenţă, din combinaţia cărora a rezultat sentimentul religios.

Ori sentimentul religios conţine în sine elemente specifice sie-şi, care nu se pot deduce din alte sentimente, să le zicem *profane*. Religia înseamnă, în primul rând, sentimentul de *personală* legătură faţă de *supranatural*, de *transcendent*. De unde s'a născut tocmai aceste idei de supranatural, de transcendent, sau ceia ce e acelaş lucru — de *divin?* Ideia de *divin* e aceia ce creiază esenţialul religios, şi el nu s'a putut naşte din combinaţia altor elemente sufleteşti, cari nu-l conţineau. *„Frica religioasă"*, nu e frica obişnuită şi nici n'a derivat din ea, cu toată similitudinea de termeni, care nu e şi de conţinut. Să fi rezultat sentimentul religios din combinaţia altor sentimente, a-religioase iniţial, şi devenite *ulterior* ca atare? Nu poate fi cazul, fiindcă ştim că fantazia omenească *combină*, dar nu poate *creia* elemente nuoi. Cum ar fi elementul de *supranatural* în cazul sentimentului religios.

De aceia teza psihologică de explicare a apariţiei religiei — se dovedeşte cu totul *improbabilă*.

S'a încercat atunci explicaţia *sociologică*. Potrivit acesteia, din ideia de predominare a *colectivităţii*, a societăţii, asupra *insului*, ca şi din *inter-*

www.dacoromanica.ro

dicţiile la care a fost constrâns individul, în interesul societăţii, s'a născut religia. Ideia de societate, ca putere *supraindividuală* a creiat ideia de *supranatural,* iar interdicţiile impuse de societate — *tabu*-urile, au creiat pe cea de *sacru,* de *sfânt.* Deci atât elementul de supranatural, cât şi cel de sacru, care caracterizează religia, şi-ar avea explicarea lor firească şi naturală.

Teza sociologică, azi în mare vogă, şi reprezentată în special de şcoala franceză condusă de sociologii: *Emil Durkheim* şi *Lewy Brühl,* e ingenioasă, însă e *arbitrară* şi brutal contrazisă de *fapte.*

Societatea, chiar în cea mai primitivă formă a ei, admisă de sociologi — *clanul,* n'a creiat supranaturalul, *care-i preexista* ci ea l-a *utilizat* numai, pentru a-şi întări influenţa şi impune constrângerea.

„Tabu"-urile clanice au coexistat cu interdicţiile religioase, aşa că natura de *sacru* nu se poate explica prin cea de *tabu.*

Religia conţine însă anumite elemente specifice ei, care nu se pot explica nici pe calea *psihologică,* nici pe cea *sociologică,* nici pe o altă cale, fie cea a materialismului, sau a utilitarismului, cum au încercat ateii şi raţionaliştii tuturor timpurilor. Şi anume: elementul *transcendenţii* şi al *eternităţii,* care nu se pot explica psihologiceşte, îşi au o fundamentală importanţă şi semnificaţie *logică,* în senzul că numai ele asigură şi fundează caracterul *universalităţii* şi al *valabilităţii* pe care îl cer *normele* logice, etice sau estetice.

Sub acest aspect, religia, nu numai că nu poate fi socotită ca o apariţie *ulterioară* şi *secundară*

www.dacoromanica.ro

a sufletului omenesc, dar ea preexistă chiar *formelor constitutive* ale raţiunii umane, dându-le garanţia valabilităţii şi universalităţii.

Valabilitatea normelor logice, etice sau estetice, în luptă cu *adversităţile psihologice* nu e explicabilă şi posibilă, decât prin ridicarea acestor norme pe un alt plan decât cel al realităţilor fizice sau psihice, pe planul *transcendenţii* şi sub nimbul *divinităţii* — adică prin *sanctificarea* lor. De aceia cugetarea filosofică e silită a ancora în ultimă instanţă la tronul Divinităţii, apelând la religie.

Iată dar că *logic*, religia se impune ca o formă *apriorică* a sufletului uman, garanţie chiar a celorlalte forme apriorice.

Deci nu de apariţia în timp a religiei se poate vorbi, ci de existenţa ei în afară de timp: de *apriorismul religios*. Apriorism care, depăşind relativul şi temporalul, îşi sue originea spre tainele *revelaţiei*, impunându-şi provenienţa sa *supranaturală*.

Acest apriorism al religiei ni se impune de altfel nu numai din considerente logice, ci şi psihologice. Aşa că *Rudolf Otto*, în subtilul său studiu „Le Sacré“ a putut vorbi cu drept cuvânt şi de „apriorismul psihologic“ — nu numai logic, al „categoriei sacrului“ — deci a religiei.

Firește vorbind dė elementele structurale ale religiei, nu poate fi vorba şi de elementele temporale, schimbătoare şi neesenţiale, pe care le-a îmbrăcat religia în decursul vremurilor, în diferitele ei forme „pozitive“. Aceste elemente, grosolane uneori, absurde adesea ori, nu au aparţinut decât întâmplător religiei. Ele erau *relativul* şi *omenescul*, care s'a

www.dacoromanica.ro

adăugat *eternului* [şi *divinului,* din religie. Apărute în timp, ele s'au schimbat cu el şi se vor schimba perpetuu, până se va ajunge la forma pură a religiei *revelate*, a religiei *absolute*, care este religia *creştină*. Aceste schimbări şi disparţii nu privesc însă religia în sine Ele pot dispare — fără a implica dispariţia religiei însăşi.

Căci dacă ar dispare religia, această formă esenţială, primordială şi organică a spiritului omenesc, ar însemna *să dispară* spiritul omenesc însuşi, sau să se desfigureze, să se denatureze. Ceiace nu ar fi posibil, operaţia contrazicând ideia de spirit.

Admiţând totuşi că faptul ar fi posibil, odată cu religia ar dispare şi garanţia normelor creatoare de cultură. Ar *dispare cultura însăşi.* Ar dispare *umanitatea* din om. Ar fi o scoborâre iremediabilă în *animalitate.*

Asta se urmăreşte, asta se vrea în lupta începută contra religiei în Rusia? Probabil. După concepţia materialistă nu există spirit, ci numai materie. Omul e numai burtă, muşchi şi creer. După concepţia sovietică nici atât: e omul maşină, „omul-robot", împins ca de nişte resorturi mecanice de instinctele de reproducere, conservare şi creştere. Aceasta e soarta, care se pregăteşte în Rusia milioanelor de oameni, condamnaţi *animalizării* sau *comunizării*, ceeace e cam tot una. Ceeace nu înseamnă totuşi că religia va peri.

Şi *mai ales creştinismul — nu.* El este *religia absolută*, ale cărei destine nici nu sunt în mâna oamenilor, ci în ale divinului ei Intemeetor. Care întemeind biserica sa, i-a pus temelii trainice, pe care nici „porţile iadului nu le vor sfărâma".

www.dacoromanica.ro

XII.

CREŞTINISMUL—RELIGIA ABSOLUTĂ

V.

E termenul cu care, ştiinţa teologică, designează caracterul de neschimbabilitate şi eternitate al religiei creştine. Religie revelată prin excelenţă, ea îşi deţine adevărurile fundamentale: *dogmele*—din sursă divină, directă şi imediată. Cel ce i le-a prescris a fost Dumnezeescul Intemeetor însuşi, care s'a coborît între noi spre a săvârşi supremul act al jertfei expiatoare de pe cruce. Cuprinzând în sine tot adevărul si toată graţia necesară mântuirii, scopul suprem al oricărei religii, ea este religia *absolută*. Adevărurile ei nu mai sunt supuse fluctuaţiilor temporale şi nici disenziunile umane. Ele nici nu *evoluiază,* nici nu se *altereză*. Şi nici nu se schimbă. Asemenea „formelor pure" din concepţia aristotelică, ele nu mai au în ele *temporalul,* care să le supună schimbării, şi să le condamne pieirii. Chiar dacă celelalte religii vor dispare, creştinismul va dăinui şi va rămâne „în veci", absorbind în sine şi purificând toate religiile necreştine.

www.dacoromanica.ro

Aşa cum e şi rânduit după planul economiei divine.

Căci, odată cu ivirea creştinismului, vechile religii naturale, fruct diformat al acelei revelaţii primordiale, dată omului la creaţie — revelaţie păstrată nealterată în mesianismul iudaic — aceste „religii umbre", cum le numeşte Apostolul Paul, sunt sortite să dispară în faţa revelaţiei depline, dată lumii prin creştinism. Către creştinism converg doar toate aspiraţiunile, în el îşi găsesc înţelesul şi desăvârşirea toate revelaţiunile, în el îşi vor lua sfârşit toate religiunile. Oricât de încet, de sinuos şi capricios ni s'ar părea acest proces. El merge mânat de tainicile planuri ale proniei şi ale istoriei.

Pe acest proces se întemeia aserţiunea noastră, că dispariţia *religiilor* nu înseamnă dispariţia *religiei* şi mai ales dispariţia *creştinismului.* Nici din lume şi nici din Rusia. Oricâte planuri cincienale s'ar întocmi şi ori câte termene i s'ar pune.

Din faptul că religiile naturale se schimbă sau dispar şi însuşi creştinismul *confesional* îşi are fluctuaţiile sale, nu se poate conchide la dispariţia religiei sau a creştinismului. Se schimbă şi dispare ceeace e neesenţial şi ceremonial, ceeace e diformat din revelaţia primordială, sau dibuit şi întrezărit numai din fiinţa divină de raţiunea umană, pe lungul drum al *revelaţiei naturale,* dar esenţialul, *religia însăşi,* nu dispare.

Acea tainică aspiraţiune a sufletului omenesc către forme mai curate şi mai înalte în exprimarea raportului cu divinitatea, pe care le găsim la popoarele de o cultură mai înaintată din vechime ca Inzii, Perşii, Grecii sau Romanii; acele amintiri a

www.dacoromanica.ro

unor concepţii mai pure despre divinitate, găsite la popoarele primitive de azi, cu o cultură extrem de înapoiată; acel *prim-monoteism,* aflat în „mana“ sau „arenda“ sociologilor *durckheimişti,* acel *henoteism* al lui *Max Müller, allvaterism* al lui *Frazer* sau *preanimism* al lui *Tylor*, aflat la triburile *Aruntas* din Australia, la închinătorii *Vedelor* din India, sau la *Bantuşii* din Africa, toate ne vorbesc despre existenţa unei *prime revelaţii,* sursa religiei şi care şi-a găsit „împlinirea“ în revelaţia creştină.

Monoteism, politeism, dualism sau panteism; Totemism, animism, fetişism, sabeism, zoolatrism, trereantropism sau antropomorfism — toate nu sunt decât biete forme omeneşti, — naive, bizare, abstruse sau direct absurde ale elementelor esenţiale, care au caracterizat întotdeauna religia: ideia unui Dumnezeu şi necesitatea unui raport personal cu el.

Ca şi lumea în *monadele* lui Leibniz, ideia de divinitate s'a răsfrânt în omenire în o infinită pluralitate şi varietate de imagini, dela înalta formă pe care o găsim în Brahmanism şi Mozaism, şi până la cea mai obscură şi rudimentară formă cum o găsim în fetişism sau totemism.

Ea însă a existat întotdeauna şi în adâncul ei, dealungul veacurilor, n'a făcut decât să urce drumul unei treptate spiritualizări şi purificări, desfăcându-se de lutul greu al senzibilizării, al insuficenţii raţiunii, eliberându-se de conrupţia inevitabilă a materiei, a *păcatului,* spre a atinge puritatea concepţiei revelate în creştinism.

Iar când s'a apropiat eşirea de sub robia păca-

www.dacoromanica.ro

tului originar,—acea „plinire a vremii“ după Scripturi, s'a săvârşit marele şi cutremurătorul act, de adânc înţeles în nepătrunsu-i înţeles, al naşterii din Fecioara a Dumnezeului întrupat, pentru a săvârşi minunea împăcării şi reconcilierii, desgardinarea de sub instinctele cărnei şi ridicarea *aevea* în împărăţia spiritului şi a veşniciei.

Ce plin de înţeles este acest mare act al Răscumpărării pe temelia căruia stă creştinismul! Prin Prea-Curata Fecioară în care se desăvârşeşte îndelungatul proces de purificare dus de omenire, materia, carnea, *umanitatea,* se ridică până la treapta de supremă spiritualizare, de a putea primi, zemisli şi naşte pe însăşi *Dumnezeu — Cuvântul,* Spiritul absolut: Creatura să nască pe creator! Era în acest act, sfârşitul, încheerea unui îndelungat proces, prin care trecuse omenirea şi care, printr'un suprem efort de înălţare — în făptura cea fără de prihană a Mariei, se reapropie de divinitate. Vechea antinomie dintre pământ şi cer, dintre păcat şi sfinţenie, dintre instinct şi libertate, care frământase lumea, fundase religiile şi chinuise filosofiile, era prin acest act al întrupării biruită, anulată.

Vis şi năzuinţe, dorinţă şi aspiraţii pe care în chip nelămurit şi tainic le avusese şi le urmărise toate religiile! Căci în toate religiile găsim credinţa în Fecioara mult aşteptată, care va naşte pe Cel ce va mântui omenirea: La Inzi ca şi la Perşi, în misteriile eleusinice ale Grecilor sau prevestirile Sibilelor romane, în străvechea religiune a Mexicanilor, sau în întunecatele credinţi ale popoarelor fetişiste din Africa.

www.dacoromanica.ro

Acest gând strălfulgerat al omenirii, îl găsim realizat în religia creştină, care închee în sine tot planul pus şi realizat de Dumnezeu-Creatorul şi Proniatorul.

Către creştinism deci vor veni toate popoarele şi în el se vor purifica şi se vor epuiza toate religiile. Iar când va voi Domnul, şi evanghelia lui va ajunge până la marginile pământului, atunci vor dispare religiile, intrând toate în raza de lumină a creştinismului, religia *absolută*.

Până atunci însă nu le va putea distruge nimeni. Nici Stalin, nici Lenin, şi nicio altă putere omenească din lume.

In ce priveşte creştinismul, el a mai trăit zile de cumpănă. Şi mai grele ca cele de azi din Rusia.

Cândva *Iulian Apostatul,* uzând de toată puterea pe care i-o dădea un imperiu cât lumea şi cu toată aureola pe care i-o dădea splendoarea vechei glorii a religiei greco-romane, a încercat, în fruntea legiunilor sale, să distrugă creştinismul.

Dar Iulian a murit străpuns de săgeţile Parţilor şi murind a scos strigătul — rămas ca un memento pentru întreaga istorie: „Ai învins, Galeliene".

Şi Dumnezeescul Galelian va învinge şi de astă dată pe potentaţii apostaţi din Rusia.

www.dacoromanica.ro

XIII.

N'A EXISTAT ISUS?

VI.

Intre armele „ştiinţifice" cu care conducătorii Rusiei sovietice speră să extermine religia creştină din Rusia, cea mai puternică este acea privitoare la *neexistenţa istorică* a Mântuitorului. Armă pe care o utilisează până la refuz: în broşuri, conferinţe, la radio şi mai ales în şcoli. Isus n'a existat ca personaj istoric. El este o invenţie târzie a evangheliilor, care au dramatizat şi actualizat un mit solar, existent în Orient, cu mult înainte de data în care se pune de obiceiu naşterea Mântuitorului.

Neexistenţa aceasta e menită să răpiască creştinismului nu numai caracterul *divinităţii*, dar implicit şi pe cel al *eternităţii*. Născut din o ficţiune, va dispare fără urme din arena istoriei. Ca şi din sufletele oamenilor. E marea iluzie din care se adapă bolşevismul, în lupta ce a început-o pentru exterminarea creştinismului din Rusia şi din lume.

Aşa se şi explică dece „Bezbojnicii" moscoviţi au îmbrăţişat, fără nici o reţinere critică, scrierea recentă a lui *P. L. Couchoud:* „Le mystère de Jesus", scriere, care a reactualizat în Franţa, vechile

www.dacoromanica.ro

fantezii ale înaintaşilor săi: *Dupuis* şi *Volney* asupra neexistenţei Mântuitorului. Fantezii, peste care ştiinţa şi bunul simţ de mult îşi întinsese ertarea şi uitarea. Şi dacă în restul lumii cartea, de un rafinat diletantism, a lui Couchoud, n'a prins, în Rusia ea a devenit literă de evanghelie în lupta contra creştinismului.

Să nu fi existat Isus? *Intrebarea însăşi repugnă.* Totuşi ea face parte din ciudăţeniile firei omeneşti, care are o predilecţie deosebită în a tăgădui existenţa marilor personalităţi istorice. Astfel au fost tăgăduiţi, nu numai legendarul Homer, dar şi quasi-contimporanul Shakespeare.

Intemeetorii de religie au fost, în special, obiectul acestei suspiciuni: Moisi, Zaratrustra sau Buda au fost pe rând tăgăduiţi şi în compania lor, Couchoud şi consorţii, vor să înglobeze şi pe Isus.

Neexistenţa istorică a lui Isus, s'ar deduce, după aceştia, din următoarele considerente: In afară de Evanghelii, care nu sunt documente istorice *obiective*, alte mărturii istorice, care să ateste existenţa lui Isus—*lipsesc.* Isvoarele contimporane *laice,* care ar fi trebuit să pomenească de Isus — *tac;* iar când vorbesc, avem deaface cu adaosuri târzii, şi din surse creştine.

Lipsesc însă în adevăr aceste documente? Răspundem categoric: *Nu.* Ele sunt. Şi le găsim atât în lumea iudaică, cât şi în cea romană contemporană.

La Iudei — informaţiile cele mai preţioase ni le furnisează însuşi *Talmudul*, care pomeneşte în repetate rânduri de Isus, de naşterea lui în Nazaret, din Maria şi Iosif, cum şi de condamnarea şi moartea

www.dacoromanica.ro

lui pe cruce. Şi în Talmud cel puţin, nu se poate vorbi de adaosuri târzii, sau de „interpolări creştine"! Insuşi tonul calomnios şi detractor al Talmudului este o dovadă despre existenţa istorică a lui Isus, căci, dacă el n'ar fi existat, ar fi fost mai uşor să se demaşte ficţiunea existenţei lui, decât să se calomnieze umanitatea lui.

O altă mărturie documentară o găsim la istoricul iudeu, aproape contimporan cu Isus, *Iosif Flaviu*, de autoritatea cărui fac mare caz detractorii Mântuitorului. Flaviu pomeneşte în două rânduri despre viaţa şi opera lui Isus în scrierea sa intitulată „Antichităţi iudaice". Toată truda şi lupta de a tăgădui autenticitatea acestor texte s'a dovedit zadarnică. Cercetările lui *Theodore Reinach* cunoscutul istoric şi arheolog dela Sorbona — de origină evreu — a pus capăt oricărei controverse. Existenţa acestor texte e nediscutabilă. Căci, dacă s'ar elimina textele cu pricina, ar urma că Iosif Flaviu să nu pomenească nimic, nu de Isus, ci de *creştinism* chiar, a cărui existenţă totuşi nimeni n'o poate tăgădui. Şi mai ales Flaviu, care, trăind în Roma, pe timpul lui Nero, e unul dintre asistenţii sângeroaselor persecuţii contra creştinilor.

In ce priveşte isvoarele *romane* — Iisus este citat de: *Pliniu cel tânăr*. Proconsul atunci în Bitinia din Asia, Pliniu întreabă, în cunoscuta sa scrisoare către *Traian*, asupra tratamentului ce trebue aplicat închinătorilor lui *Hristos*, adică Creştinilor; de *Tacit* în „Anale" — unde, vorbind de creştinii, acuzaţi de Nero, că au dat foc Romei, spune că ei îşi trag numele dela *Christos* „cel condamnat şi crucificat

www.dacoromanica.ro

sub Tiberiu de Pilat din Pont"; şi în sfârşit de *Suetoniu*, tot în legătură cu arderea Romei, ca şi cu expulzarea creştinilor din Roma sub Claudiu.

Deci trei din scriitorii cei mai de seamă din lumea romană, dintre care doi reputaţi *istorici*, pomenesc de existenţa lui Isus. Se mai poate spune atunci că isvoarele profane tac şi că documentele istorice asupra existenţei lui Iisus lipsesc? Ele pot fi puţine. Puţinătatea lor e însă în raport cu însemnătatea pe care o prezenta *atunci* pentru Imperiul roman, Isus şi Creştinismul.

In special mărturia Analelor lui Tacit e de o deosebită importanţă, pomenind de răstignirea lui Isus sub Tiberiu de procuratorul Pilat. Adversarii cu orice preţ ai existenţii lui Isus au uzat de toate supoziţiile posibile, pentru a înlătura sau a anula valoarea acestei mărturii documentare.

S'a mers până la acea bizară încercare a lui *Hochard* de a declara Analele drept un falş, scrise de un creştin în veacul al XIV şi atribuite doar lui Tacit, cu unicul scop de a asigura papalităţii drept de proprietate asupra locurilor unde se zice că au fost martirizaţi creştinii!

In fantezia acestor detractori ai istoriei, Neron a fost cel mai bun şi mai milos împărat al Romei, care n'a cunoscut crima şi nici n'a incendiat Roma, fiind doar victima istoricilor creştini, care au inventat Analele şi arderea Romei, ca şi presupusele persecuţii contra creştinilor!

A face însă din Neron un *înger* şi din Isus o *năluca*, înseamnă nu numai a friza absurdul, dar şi ridicolul. Şi cu astfel de arme, cred totuşi, ateii

www.dacoromanica.ro

noştri din Sovieţia şi de aiurea, că pot dovedi neexistenţa istorică a Celui ce a întemeiat creştinismul!

Deci pe motivul *lipsei isvoarelor istorice din sursă necreştină*, nu se poate vorbi de neexistenţa istorică a Mântuitorului.

Dar evangheliile? Nu sunt ele o sursă arhisuficientă pentru dovedirea acestei existenţe? Nu — răspund detractorii. Fiindcă evangheliile nu sunt documente istorice, ci *eshatologice*, adică ele nu reprezintă altă ceva, decât realizarea speranţelor şi profeţiilor mesianice într'un personaj anume *inventat* — Iisus-Mesia, dar care de fapt n'a existat. Căci nu *Iisus* a creiat evangheliile — zic aceştia, ci *evangheliile* au creiat pe Isus Mântuitorul. Evangheliile nici nu sunt scrise de apostolii direcţi ai Mântuitorului, ci ele sunt de o dată mult mai târzie, fruct al credinţei şi imaginaţiei populare, care în timp de 3 veacuri dela presupusa naştere a Mântuitorului, au creiat, pe baza mesianismului iudaic, credinţa în persoana *mitică* şi *mistică* a lui Isus.

Apostolul Paul n'a cunoscut un Iisus *istoric*, ci unul *mistic*, care i s'a descoperit în clipa conversiunii pe calea Damascului.

Nazaretul, în care a trăit Isus, n'a existat, cum n'a existat nici recensemântul lui *Quirinus,* care a prilejit naşterea în Betleem a Mântuitorului. Ambele au fost inventate de evanghelii, unul pentru a satisface textul mesianic despre Iisus, că „nazarinean se va chema", iar altul pentru a corespunde altui text mesianic, care punea naşterea Mântuitorului în Betleemul Iudeei.

Câte afirmaţii atâtea îndrăzneţe neadevăruri, ca-

www.dacoromanica.ro

re-şi au totuşi crezare în lumea oamenilor de ştiinţă, zisă: „critică“ şi „pozitivă“!

In privinţa vechimii evangheliilor — e destul să cităm părerea marelui istoric german, criticul protestant *Adolf Harnak*, care, după peregrinări şi studii de o viaţă, a stabilit că toate evangheliile sunt scrise în primul veac al creştinismului şi autorii lor sunt apostolii: Matei şi Ioan, şi discipolii lor: Marcu şi Luca.

Autorii evangheliilor nu puteau ei singuri să inventeze, *nici pe Isus, nici evangheliile*, fiindcă, dacă ar fi putut face aceasta, ar fi trebuit să fie, la rândul lor, ei înşişi, sau cei mai mari „mistificatori“ ai lumii, sau „cei mai geniali scriitori“, ceia ce nu concordă nici cu *simplitatea* lor, nici cu cea a evangheliilor. Şi dacă persoana lui Isus pare incomodă şi greu de acceptat pentru raţiunea pozitivistă, a atribui evangheliştilor inventarea lui Isus şi a evangheliilor „ar fi, după cum foarte just remarcă *Rousseau*, a-i face pe aceştia tot atât de mari, dacă nu şi mai mari, decât pe Isus însuşi“.

In ce priveşte pe apostolul Paul, ce aberaţie poate fi mai mare, decât a-l pune pe el contra sa însuşi, când toată viaţa şi predica lui nu sunt altă ceva, decât o neîntreruptă mărturie a lui Hristos crucificatul: „Iudeilor sminteală şi Elinilor scandal“!

Incolo — ce mai rămâne din aserţiunile celor ce vorbesc de un Hristos — ficţiune istorică? Că evangheliile nu conţin suficiente date *umane* despre Isus, şi că Nazaretul n'a existat, cum n'a existat nici recensământul lui Quirinus — acel Cirineu al evangheliilor noastre?

N'a existat Nazaretul?

www.dacoromanica.ro

Dar atunci şi Talmudul, care numeşte pe Isus „cel născut în Nazaret“ — a avut interes să inventeze o astfel de localitate, inexistentă în Palestina? Sau, putea evanghelistul Matei, care-şi scrie evanghelia sa pentru Evreii din Palestina, să le vorbească de o localitate *inexistentă* şi necunoscută acestora? Aserţiunea este evident şi direct absurdă.

Iar în ce priveşte recensemântul lui Quirinus din 764, multă vreme contestat, pe motivul că Iosif Flaviu—iarăşi *Iosif Flaviu,* cel atât de scump criticilor noştri—nu-l pomeneşte, astăzi, după descoperirea tablelor de aramă dela *Ancira* din Asia, în care este consemnat şi acest recensemânt al lui August, nimeni nu-l mai contestă, având cea mai perfectă documentare istorică.

Şi atunci ce mai rămâne din toată această abilă dar şi puerilă ţesetură zisă „ştiinţifică“, cu care ateii din Rusia cred că pot să dea lovitură mortală creştinismului?

Nimic. Sau mai de grabă rămâne, dominând istoria şi omenirea, persoana *divină şi umană a Mântuitorului.*

A o tăgădui în existenţa ei istorică, e o încercare şi zadarnică şi ridiculă. După cum vor avea ocazia să constate dictatorii din Rusia, în încercarea lor de a desfiinţa, cu astfel de arme, religia creştină.

www.dacoromanica.ro

XIV.

IN FAŢA DIVINITĂŢII.

Lumea, complex infinit de lucruri şi 'ntâmplări, a fost pentru omul de totdeauna şi un complex de taine şi întrebări. Taine, cărora el a căutat, *a trebuit chiar*, să le dea răspunsuri şi deslegări. Căci omul n'a stat nici odată pasiv şi străin faţă de lume şi întâmplările din ea.

Concepţia materialistă evoluţionistă, care, scoborând pe om în treapta antropoidelor, îi atribue o perioadă de pasivitate animalică, redusă la simple reacţiuni instinctuale în faţa mediului şi a propriilor sale cerinţi fiziologice, e o profundă eroare. Ori unde găsim pe om, în străfundul preistoriei, în protoistorie, sau în plină istorie, el ne apare integrat în o anumită concepţie despre lume şi destinele ei, concepţie care depăşeşte simplele reacţiuni instinctuale şi tradiază o complexă elaborare spirituală. Lucrul se poate verifica, fie că ne referim la rămăşiţele funerare din grotele dela *Spy* sau *Chapelle-aux-Saints,* ori picturile murale din grotele dela *Altamira* ale omenirii preistorice, fie că ne referim la credinţele religioase şi alcătuirile sociale

www.dacoromanica.ro

ale triburilor cele mai primitive de astăzi, cum sunt socotite cele din Australia.

Şi dacă totuşi, va fi fost o perioadă, când omul a fost condus *mai ales* de instincte, ca să nu zicem *numai* de instincte, atunci, între acestea, de sigur, că a fost prezent şi activ şi acel „instinct metafizic" de care vorbeşte *Schopenhauer*, sau acel „imbold al curiozităţii şi al mirării", cum îl numeşte *Aristot* şi din care au răsărit: ştiinţă, artă, filosofie sau religie.

Că omenirea va fi trecut cândva prin o perioadă „prelogică", cum afirmă sociologii moderni, sau prin una strict „teologică", cum afirma *Auguste Comte*, e foarte puţin probabil.

Dar chiar admiţând acest proces de desfăşurare a mentalităţii umane, omul a fost dela început avizat sau constrâns să privească lumea şi pe sine insuşi, într'un raport de dependenţă faţă de o putere supranaturală, indiferent de cum a fost concepută această putere: Impersonală şi difuzată in anumite obiecte, plante sau animale, ca in *totemism* şi *animism,* activând în spiritele strămoşilor defuncţi, ca în *manism,* circumscrisă la anumite amulete şi statuete, ca în *fetişism*, legată de elementele naturii, ca în *naturism,* sau intrupată în anumite fiinţe supraumane, ca in *antropomorfism,* şi în sfârşit adorată ca *Dumnezeu unic,* ca în *mozaism,* constatarea care se impune este, că ideea de divinitate a fost permanentă în lume, cum permanent a fost şi sentimentul religios, născut în sufletul omului, din raportul faţă cu ea.

Cum a putut lua naştere în lume ideea aceasta

www.dacoromanica.ro

de supranatural, de sacru şi divin, am arătat, când am vorbit despre permanenţa şi origina religiei.

Arătam că această idee, care transcende finitul şi naturalul, nu poate fi explicată decât pe calea acelei străvechi amintiri, sau *revelaţii primordiale* — cum i se zice în teologie, pe care omenirea a avut-o în clipa creaţiei, şi care, diformată în religiunile naturale, sau păstrată în o relativă puritate în monoteismul mozaic, a stăruit dealungul veacurilor, până la apariţia creştinismului, când, prisosind „lumina", au dispărut „umbrele" amintirii.

Alături însă de calea teologică, care ori cum, avea la bază acea revelaţie iniţială, omenirea s'a apropiat de divinitate şi pe calea *revelaţiunii naturale*, prin truda şi luminile raţiunii, pe calea *privirei filosofice*. Acea perioadă metafizică, de care vorbea *Auguste Comte*, n'a succedat uneia teologice, ci a coexistat cu ea, şi prin eforturile şi îndrumările raţiunii, omenirea a fost împinsă să postuleze, pentru explicaţia şi înţelegerea lumii şi a rostului lucrurilor din ea, un ultim principiu generator al ei, principiu care a şi înfrăţit metafizica cu religia. Existenţa divinităţii a fost întotdeauna piatra unghiulară a oricărei concepţii filosofice, care ţine şi vrea să-şi cugete onest şi pân'la capăt obiectul cercetării sale. Acel „curaj al adevărului", pe care îl cerea *Hegel*, e o datorie etică pentru cine se avântă pe căile ispititoare ale raţiunii. Acest urcuş al raţiunei până la treptele divinităţii îl găsim afirmat permanent în istoria cugetării umane. Dela înaltele speculaţii metafizice, care s'au adăugat, iar uneori s'au şi substituit naturalismului religios

www.dacoromanica.ro

al *vedismului* indic sau *manismului* chinez, cum a fost şi este cazul cu *Brahmanismul* şi *Budismul* indic, sau cu *taoismul* şi *confucianismul* chinez şi până la acele sisteme de „religii raţionale" încercate de cugetarea filosofică modernă, procesul a pornit din aceiaşi lăuntrică necesitate a cugetării umane: aceia de a se încheia şi satisface în postularea şi aflarea *unui principiu unic şi universal,* creator şi diriguitor al lumei şi al destinilor ei. Proces care s'a şi oprit aci. Sau a trebuit cel puţin să se oprească. Ceiace n'a făcut întotdeauna. Când a căutat însă să treacă dincolo de acest principiu, dându-i un conţinut şi o realitate, alta decât aceia a realităţilor relative şi mărginite din lume, filosofia a încetat de a mai fi în propriul ei domeniu, şi a devenit: *religie.* Şi religia îşi are cerinţele ei şi sursele ei. Altele decât cele ale filosofiei. Ea porneşte dela o revelaţie şi implică un cult, o etică şi o comunitate: *biserica.* Şi cine nu le acceptă şi nu le practică pe acestea e în afară de ea. După cum, cine le practică, a depăşit simpla atitudine teoretică a concepţiei filosofice. Deaceia religiile filosofice sunt un non-senz. Sau simple ficţiuni şi abstracţiuni. Ele n'au contat nici odată pentru sufletele stăpânite de setea religioasă. Dovada, dacă mai e nevoe de ea, ne-o dă istoria. Ea ne arată că, alături de speculaţiile metafizice ale Brahmanismului şi Budismului, au stăruit în India mereu străvechile practici şi credinţi religioase ale naturalismului vedic, care satisfăceau cerinţele specific religioase ale populaţiei. Sub speculaţiile etico-filosofice ale alegorismului greco-roman activa vechea religie a Olimpului

www.dacoromanica.ro

zeesc, iar Larii şi Penaţii familiei romane erau singurele realităţi ale religiei populare. Cât despre „religiile raţionale", creiate de filosofia modernă, cine şi-a mai amintit de ele, când a fost vorba de gravele probleme ale vieţii de aici, sau ale celei viitoare? E o demarcaţie care trebuie făcută, spre a nu confunda lucruri şi noţiuni, care dacă se apropie, nu se acoperă şi mai ales, nu se identifică.

Cugetarea filosofică duce în chip firesc către postularea ideei de divinitate şi ca atare în chip firesc şi către religie. Dar pentru a trăi efectiv şi practic raportul ce se naşte din ideea de divinitate, dându-i un conţinut şi un înţeles, trebuie eşit din atitudinea teoretică a filosofiei şi intrat pe un alt plan al realităţii: acel al *graţiei* şi al *revelaţiei*. Al rugăciunii şi nu al silogismului, al harului şi nu al raţionalului, al comunităţii sfinţitoare — *biserica*, şi nu al aderenţii întâmplătoare — *sistemul*. Al conştiinţei *păcatului* şi nu al constrângerii „maximelor morale". Al „renaşterii spirituale" — ceia ce înseamnă: al transpunerii pe planul unei alte realităţi, aceia a transcedenţii şi a eternităţii, deci a divinităţii, a *religiei*.

Aici simpla aderenţă filosofică nu ajunge. Chiar cel mai elevat *teism* al filosofiei, e un simplu preambul al religiei, acel: „preambulum fidei" al scolasticei.

Cugetarea filosofică ne arată însă, că din cele două teze, hipotetic posibile, faţă de divinitate: teza *teismului* şi cea a *ateismului*, singura compatibilă cu raţiunea e cea dintâi. O altă poziţie nu mai e, logic, posibilă. Antiteza ateismului fiind exclusă, rămâne

www.dacoromanica.ro

ca singură valabilă cea a teismului. Aşa ar şi trebui să fie, dacă rămânem între marginile şi dictatele raţiunii. Căci — în fapt, mai este una: acea a *indiferentismului* religios sau a *agnosticismului* metafizic.

Decât aici raţiunea nu-şi mai are cuvântul, fiindcă în ambele poziţii se *renunţă* la ea. Totuşi alături de teism şi ateism, noi vom cerceta şi poziţia indiferentismului, acest ultim refugiu al *raţionalismului,* care nu e acelaşi lucru cu *raţiunea,* după cum *stienţismul* modern nu e tot una cu „cugetarea ştiinţifică", una şi aceiaşi de când există raţiunea şi datează ştiinţa.

www.dacoromanica.ro

XV.

TEISM ŞI CREŞTINISM.

Am arătat că dintre cele două poziţii, hipotetic posibile, faţă de divinitate, raţiunea noastră afirmă categoric teza *teistă*, şi respinge tot atât de categoric teza *ateistă*.

Teismul însă nu este o simplă afirmare a Divinităţii, ci şi o *determinare* a ei. El concepe divinitatea ca o putere transcendentă şi personală, creatoare şi guvernatoare a lumii.

Prin aceasta el se deosebeşte de *panteism*, care *confundă* pe Dumnezeu cu lumea, ca şi de *Deism*, care separă cu totul pe Dumnezeu de ea.

De aici nu urmează însă că concepţia teistă este suficientă religiei şi mai ales suficientă creştinismului. Lucru care de obiceiu se uită sau se neglijează.

E un defect pe care de altfel îl întâlnim destul de frequent în cultura noastră, care sufere, în genere, de o mare şi notorie meteahnă: impreciziunea concepţiilor şi a atitudinilor. Această impreciziune se observă în toate domeniile: In artă, în ştiinţă. în viaţa politică şi în cea etică. De aceia nu-i de

www.dacoromanica.ro

mirare, că trăim în o permanentă promiscuitate de concepţii şi doctrine, care adesea frisează absurdul. Un eclectism factice dă culturii noastre acel aer de universalitate şi superficialitate, care deconcertează şi impresionează în acelaşi timp, pe străinul deprins să se mişte între liniile severe şi circumscrise ale specialităţii lui. Ne amestecăm în toate şi le amestecăm pe toate, într'o uluitoare desinvoltură logică, cu care ameţim şi ne ameţim noi înşine. Vestita noastră supleţă şi mobilitate de cugetare, cu care ne mândrim, faţă de cugetarea cam greoae, dar metodică a popoarelor nordice, nu e însă întotdeauna un prea măgulitor compliment ce ni-l facem. D-l Rădulescu Motru, caracterizase odinioară, acest exces de mobilitate, drept „primitivitate" şi cam avea dreptate.

De această meteahnă — i-am putea zice „naţională", se resimt şi atitudinile noastre în materie religioasă. Deşi aici lucrul apare şi mai straniu. In definitiv, în toate celelalte domenii, termenii ca şi noţiunile sunt destul de relative. Cu puţină abilitate se poate trece din o poziţie în alta, chiar dacă se întâmplă ca aceasta să fie opusul celei dintâi. N'am văzut doar, şi încă destul de recent, treceri de acestea brusce, dela „cavalerii crinului alb", care combăteau pentru cea mai pură şi mai elevată spiritualitate, la cele mai grosiere forme ale materialismului teoretic sau practic?

In chestiunile religioase însă, situaţia să schimbă. Aici lucrurile sunt categorice şi precise. Adevărurile religioase sunt transpuse în *dogme* inmutabile, care-şi duc precizările în toate ramificaţiile, şi care tre-

www.dacoromanica.ro

buesc acceptate, crezute şi trăite. Ori ce deviere dela ele îşi are sancţiunea imediată a excluderii: *apostasia.*

Şi totuşi la noi până şi dogmele îşi au mobilitatea de atitudini şi latitudinea interpretării. O îngăduitoare bunăvoinţă sau condamnabilă nepăsare aşează alături pe ateu de cel credincios, sau, ceia ce e şi mai frecvent, pe simplul teist alături de creştinul drept credincios. In special faţă de *teişti,* avem o atitudine plină de cea mai prevenitoare bunăvoinţă.

Din faptul ca teismul, că doctrină filosofică, are cea mai avansată poziţie faţă de concepţia religioasă a divinităţii, îi scutim adepţii de rigorile dogmei şi disciplina bisericei, şi-i socotim ca un fel de „membri de drept" ai ei.

Profitând de acest lucru, mulţi dintre intelectualii noştri se menţin în această poziţie şi se cred în regulă atât cu conştiinţa lor, cât şi cu doctrina bisericei. Ceia ce constitue totuşi o greşală de procedare, dacă nu şi o regretabilă eroare.

Căci ce este *teismul*? O doctrină filosofică, deci o concepţie raţională, care priveşte lumea sub prizma unei divinităţi personale, transcendente, creatoare şi guvernatoare a lumii. Prin această concepţie, teismul, e drept, se situiază ca doctrina cea mai avansată faţă de religie dintre toate doctrinele filosofice. Şi totuşi rămâne în o apreciabilă şi principială distanţare faţă de ea, ceia ce adesea se neglijează a se sublinia. Căci dacă teismul face dovadă că o atitudine *ateistă* repugnă raţiunei umane, şi exclude în acelaşi timp şi *deismul* ca şi *panteismul,* totuşi nici el nu păşeşte dincolo de

www.dacoromanica.ro

sfera limitată a raţiunii, spre *realităţile* religiei. Fiindcă religia înseamnă nu numai o atitudine *teoretică* faţă de divinitate, ci şi o atitudine *practică,* isvorîtă din raportul faţă de ea. Şi mai ales, ceia ce deosebeşte *generic* orice filosofie de religie, e faptul că aceasta, are în vedere şi aduce cu sine: *mântuirea* omului, prin vrerea şi *graţia* divinităţii. Graţie, care e elementul propriu şi specific al religiei şi care transcende şi raţiunii şi lumii. Cine nu acceptă puterea graţiei divine, această intervenire directă, personală şi activă a divinităţii în destinele omului, nu stă în domeniul religiei, ci în acel al filosofiei. Şi sub acest raport feteşismul cel mai grosier, este mai aproape de cer, decât cea mai elevată concepţie teistă. Creştinismul însă, este prin excelenţă religia graţiei. In el ea a prisosit şi s'a desăvârşit prin cele două mari acte: al *Intrupării* şi al *Răscumpărării.* Şi cine nu crede în ele, nu se poate mântui, şi nici „mădular" al bisericei lui Hristos nu poate fi.

Teişti au fost: Aristot şi Plato, Socrates şi Plotin şi încă cu ce surprinzătoare divinaţiuni asupra economiei divine! Şi totuşi teismul lor s'a consumat în umbrele păgânismului.

Căci teismul singur nu poate satisface cerinţele religiei şi mai ales nu le poate suplini sau complini pe cele ale religiei creştine.

Cele patru noţiuni fundamentale care-l caracterizează: o divinitate personală, transcedentă, creatoare şi guvernatoare, îl apropie mult de religie în genere, dar nu şi faţă de creştinism. De creştinism nu apropie de cât: credinţa în *Isus Hristos,* cel

www.dacoromanica.ro

născut, crucificat şi înviat pentru mântuirea umanităţii, şi intrarea în *biserica* sa, în care el e prezent deapururea, îndeplinind, prin ea, opera de *guvernare*, şi mântuire a lumii.

Ceia ce teiştii afirmă teoretic despre divinitate, creştinismul o oferă ca *realitate:* conducerea lumii pe căile mântuirii şi ale sfinţirei. De ce ar ezita atunci teiştii să tragă ultimile consecinţi ale propriei lor doctrini? Din rezervele pe care le fac asupra actelor centrale ale creştinismului: Intruparea şi Invierea? In cazul acesta însă ei se exclud complect şi fără putinţă de replică din sânul creştinismului.

Sub acest raport teiştii sunt puţin cam nelogici: odată ce ei admit puterea guvernatoare a divinităţii — întrebarea, care se naşte, e firească: Cum se manifestă această acţiune de guvernare?

Prin simpla desfăşurare a legilor cosmice sau pnevmatolgice, care se manifestă în oameni şi lume? Acest răspuns îl dă însă şi *deismul,* care afirmă că, pentru acest lucru, sunt suficiente legile puse în lume şi în om încă dela creaţie, şi deci nu mai este nevoe de o activitate guvernatoare permanentă din partea divinităţii. Concepţie refuzată de teism, care accentuiază tocmai această *activă participare şi intervenire a divinităţii* în mersul omenirii şi al lumii.

De pe marginea acestui pisc de culme, pe care i-a înălţat luminile raţiunii, teiştii ezită să păşească spre altarele deschise ale religiei pozitive, care în creştinism şi-a primit lumina deplină.

Ezitare neexplicabilă, căci din două, una: sau

www.dacoromanica.ro

există această putere guvernatoare a divinităţii pe care o proclamă teismul, în care caz ea trebue să se *manifeste,* şi atunci religia — expresia acestei manifestări, e *complimentul inevitabil al teismului,* sau, nu exista o atare putere guvernatoare, şi în acest caz teismul trebuie să-şi cedeze locul deismului. O dilemă din care teiştii sinceri, în cea mai mare parte filosofi şi logicieni emeriţi, nu pot eşi. Dilemă care nu exista însă pentru un *Pascal* sau *Newton,* teişti şi dânşii, care îi găsise deslegarea în luminile creştinismului: unul, meditând asupra profunzimei păcatului, altul umilindu-se în faţa măreţiei Universului.

In ori ce caz se cuvine ca şi aici să se precizeze poziţiile. Fiindcă cu cât mai aproape sunt poziţiile, cu atât mai posibile sunt confuziile. Ori teismul îşi are firescul său corelat în adevărurile fundamentale ale creştinismului, în care caz teiştii trebue să se înscrie combatanţi activi în rândurile lui, ori conducătorii bisericii trebue să refuze a mai cocheta cu aceşti „catehumeni", cărora le place a sta în pridvorul bisericii, şi nu fac sforţarea mântuitoare de a păşi în templu. De cât doar aşa, la ocazii solemne...

www.dacoromanica.ro

XVI.

ATEISMUL

Simpton caracteristic al epocilor de dezechilibru de cultură. Accentul final al unui îndelung proces de dizoluţie sufletească, ajuns la complecta lui consumare şi epuizare: *Negaţia supremă — ATEISMUL.* Negaţia omului şi a divinului. A idealului şi a eternităţii.

Omul — splendida coroană a creaţiei, redevenit simplu animal.

Lumea — infinita splendoare a divinităţii, joc al hazardului orb.

Spiritul suprimat de materie. Care e totul. Totul e lut şi învolburare. Instinct şi distrugere. Şi peste ele: *Nimicul, golul.* Aici şi dincolo, în viaţă şi peste moarte, *besna.* Odată ce dincolo de noi şi lume nu mai există: *Dumnezeu.*

Pe care „raţiunea" şi „atot ştiinţa" noastră l'a expulzat din univers. Deşi, în ce priveşte raţiunea, cu greu se poate vorbi de vre-o justificare, prin ea, a ateismului.

Să fie atunci *ştiinţa* care ar înclina către ateism?

Biata ştiinţă umană, despre care marele *Newton*

www.dacoromanica.ro

spunea, că-şi culege legile ca copiii scoicele de pe ţărmul oceanului adânc şi necunoscut,

Dar să fie ştiinţa *aceia* care duce mintea omenească către ateism? Care ştiinţă? Acea a marelor ei întemeetori şi creatori?

Dar dacă-i cercetăm pe aceştia, iată ce ne răspund: Toţi au crezut, adânc şi temeinic în puterea Divinităţii: *Pascal,* creatorul matematicii moderne, *Newton,* al mecanicii; *Lavoisier,* al chimiei anorganice, *Liebig,* al celei organice, *Volta, Bunsen şi Ampère,* ai electricităţii statice şi dinamice; *Pasteur,* al microbiologiei; *Robert Mayer,* al termo-dinamicei; *Copernicus* şi *Galilei, Keplller* şi *Herschell,* ai astronomiei; *Cuvier,* al paleontologiei; *Ranke* şi *Mommsen,* ai istoriei; *Humboldt* şi *Ratzel,* ai geografiei şi etnografiei; *Quatrefages* şi *Waitz,* ai antropologiei; *Wirchow,* al fisiologiei; *Descartes, Leibniz* şi *Kant,* ai filosofiei; şi *Riemann* şi *Gauss* şi *Cauchy,* marii matematicieni; şi *Faraday* şi *Bequerel* şi *Claude Bernard* şi *Darwin* însuşi, fizicieni şi naturalişti; şi *Wolff* şi *Fay,* marii astronomi; şi *Fabre,* marele prieten al micilor vieţuitoare — insectele, alături de *Camille Flamarion,* îndrăgitul stelelor; şi *Heinrich Herz,* descoperitorul undelor herziene; şi *Thomas Edison,* marele inventator, abia dispărut dintre noi şi încă atâţi alţii, a căror nume se confundă cu însăşi ştiinţa, care toţi au crezut în puterea şi existenţa divinităţii. Că au fost între oamenii de ştiinţă şi tăgăduitori? Dar cine mai ţine astăzi cont de „ereziile ştiinţifice" ale unui *Heckel,* care indentificând spiritul cu materia şi cugetarea cu urina, se credea

www.dacoromanica.ro

în drept a înlocui divinitatea cu faimoasele sale „monere"?

Ştiinţa, adevărata ştiinţă, nu poate tăgădui divinitatea. Cum n'o poate tăgădui nici *arta*. Plato sau Kant, Euclid sau Newton, Praxiteles sau Michel Angelo, Euripide sau Tolstoi, Augustin sau Luther, Palestrina sau Wagner, toţi au fost adânc înfioraţi de suflul divinităţii, sub inspiraţia căreia au stat şi au creiat.

Deci nu ştiinţa şi nici arta pot fi invocate în sprijinul ateismului. O strălucită dovadă ne-a dat-o marele nostru prieten, academicianul francez *Robert de Flers*, care, cu puţin timp înaintea morţii, a interprins cunoscuta sa anchetă printre membrii „Academiei de ştiinţe" din Paris, publicată în 1928 sub titlu: *Le sentiment religieux et la science*". Din cei 88 de membri ai Academiei au răspuns 73 şi din aceştia: 47 au afirmat strânsa legătură între ştiinţă şi credinţă, 12 au răspuns că nu este opoziţie între ştiinţă şi religie, iar 14 au invocat caracterul modest al ştiinţei, respectoasă faţă de credinţă. Nici unul nu s'a arătat *în numele ştiinţei* adept al ateismului.

Nici n'ar fi putut dealfel. Pentru omul normal construit sufleteşte, ateismul apare ca o infirmitate, ca o *monstruozitate* sufletească. O spune aceasta un ateu de marcă, care-şi justifică, pe această cale, ateismul său. E cunoscutul biolog şi filosof *Felix Le Dantec*, care în lucrarea sa: „*L'Atheisme*" — scrie: „Sunt ateu cum sunt Breton; cum este cineva blond sau brun, fără să o fi voit". „Ori cât scotocesc amintirile mele, nu găsesc în ele ideea

www.dacoromanica.ro

de Dumnezeu. Aceasta este o infirmitate, o *monstruozitate* chiar. Dar sunt astfel de infirmităţi, cu care sunt înzestraţi, din naştere, unii oameni, erori fundamentale, care aparţin fiinţii lor, cum le aparţine gura, nasul sau urechea. Astfel de fiinţi lucrează instinctiv după natura lor şi se supun conştiinţii lor, fără a întreba dacă conştiinţa se acordă sau nu cu logica".

E dealtfel şi singura justificare posibilă a ateismului: o *infirmitate spirituală,* care nu poate fi făcută însă *normă generală* a spiritului uman şi nici într'un caz ridicată la rangul de supremă aspiraţie a ştiinţei.

Teoretic nici nu se poate găsi vre-un temeiu plausibil în sprijinul ateismului.

El nici n'a apărut şi nici nu s'a menţinut din motive teoretice. Ci *practice.* Ateismul înseamnă în primul rând, eliberarea de sub frâna morală pe care o implică în sine ideia de divinitate. Ateul singur e slobod şi rob al tuturor patimilor sale. De aceia *Epicur* expulzase pe Dumnezeu din grădina plăcerilor sale: „Edite, bibite, post mortem nulla voluptas", suna favoritul său adagiu. Şi de aceia şi epicureii tuturor veacurilor au expulzat spiritul din om şi din Ceruri, spre a trăi din plin şi animalic viaţa. „Omul este ceia ce mănâncă" zicea materialistul *Feuerbach,* acest fericit precursor al „idialismului economic" de astăzi, care crede încă, că „omul cugetă cu pântecele".

Acest fel de ateism, mult mai frequent ca cel teoretic, este cu prisosinţă reprezentat şi în societatea românească. Pentru cel teoretic la cine ne-am

www.dacoromanica.ro

opri? Lăsând la o parte generaţia liberalismului romantic dela 1848, care-şi avea o structură aparte, ca reprezentanţi ai ateismului teoretic la noi, ar putea fi socotiţi conducătorii socialismului de altă dată: un *Nădejde,* un *Gherea.* Continuatorii lor ar fi astăzi poporaniştii dela „Viaţa Românească", cu diferitele lor ramificaţi de prin subsolurile unor ziare, mai mult sau mai puţin româneşti şi democratice. Incercarea câtorva universitari, cum au fost profesorii *dr. Leon* şi *Ioan Voinov* de a combate la noi în numele ateismului, cu armele ştiinţei specialităţii lor, a naufragiat definitiv şi lamentabil sub loviturile fără apel ale marelui nostru învăţat şi credincios profund, care a fost: *d-rul N. Paulescu,* şi critica incisivă şi corosivă a d-lui *A. C. Cuza.*

Incolo câţiva naufragiaţi sau desorientaţi, crescuţi şi alimentaţi de literatura vetustă şi răsuflată a socialismului, sau de cea incendiară a Bolşevismului, care mai agită, prin cluburi sau publicaţii obscure, marota ateismului. Care la noi nu prinde. Dovada ne-o dă, directă şi compactă, orientarea idealistă creştină a tinerimei noastre universitare. Tinerimea doar e oglinda nedesminţită a curentelor triumfătoare. Şi această tinerime a noastră înţelege să unească într'o singură şi organică adoraţie: *ideea de patrie şi cea de Dumnezeu.* „E titlul de glorie al Universităţii noastre şi garanţia cea mai solidă împotriva aventurii de extrema stângă revoluţionară" — cum foarte just constată *Nichifor Crainic,* într'un splendid articol „Marşul tineretului" publicat în „Calendarul" şi închinat acestei tinerimi creştine şi luptătoare.

www.dacoromanica.ro

XVII.

INDIFERENTISMUL RELIGIOS.

Analizând cele trei poziţii, existente de fapt, faţă de divinitate: *teism, ateism* şi *indiferentism*, arătam că, acesta din urmă, echivalează cu renunţarea la dictatele şi legile raţiunii.

Fiindcă raţiunea, sau *afirmă* necesitatea existenţii unei divinităţi, cum face *teismul,* sau o poate şi *nega,* cum face *ateismul.* Afirmată însă teza teistă, nu mai e posibil şi contrarul ei: ateismul. Sunt două noţiuni antinomice, cu caracter contradictoriu şi pusă una, se exclude, fatal, cealaltă. Iar o poziţie intermediară nu mai e, logic, posibilă.

Indiferentismul religios apare astfel, logiceşte, inadmisibil. Şi totuşi el există ca o stare *de fapt.* Stare, în care se găsesc toţi acei, pentru care logica nu contează, şi care nu s'au simţit nici odată ispitiţi la o cât de sumară reflexiune asupra problemelor, care depăşesc cotidianul şi cerinţele imediate şi elementare ale vieţii lor, fiziologic satisfăcute.

E comoda şi banala atitudine a omului mijlociu, care nu judecă, ci *reacţionează* doar în faţa mediului. Care-şi consumă între tejghea, masă şi saltea

www.dacoromanica.ro

tot ce poate cere *el* dela viaţă şi tot ce-i poate oferi *lui* această viaţă.

Şi care nu se întreabă, mai ales, dacă alături de trup, mai are şi un *suflet.*

Indiferenţi de felul acesta sunt mulţi. Mulţi şi *inofensivi.* Ei nu încearcă a-şi funda sau justifica măcar, într'un fel sau altul, indiferentismul lor. Îl *trăesc* doar. Şi adesea nici nu-şi dau seama de el. Sunt învinşii vieţii. *Anonimii* ei. Un anonimat, din care nici nu-şi dau osteneala de a eşi. Legăturile lor cu viaţa sunt reduse la instincte. Mai puţin chiar: la simple „tropisme". Debordaţi de mediu şi târâţi de viaţă, sunt purtaţi de ea, ca firele din duna stearpă de nisip. Unde să se mai prindă şi unde să mai crească floarea unui gând, cu lujerul sumes spre taina bolţii infinite, de unde nu vine către ei, decât arşiţă de soare, sau întunerec de noapte?

Raţiunea i-ar deruta, dacă le-ai pune-o în funcţiune, iar prezenţa lui Dumnezeu i-ar ameţi cu prăpăstii de genune, ce s'ar deschide în bietele lor suflete amorţite.

Alături de aceştia sunt însă alţii, care cred că-şi şi pot justifica golul lor sufletesc. Sunt cei săltaţi puţin deasupra vieţii, care-şi au un fel de meschină „filosofie proprie", închegată din puţin scepticism, ceva amoralism şi multă, foarte multă ignoranţă. Pe care o cred totuşi „ştiinţă", şi uneori chiar: cultură. Mici funcţionari, mici profesionişti, care-şi circumscriu viaţa la câteva clişee profesionale, şi-şi încheie socotelile cu lumea şi cu Dum-

www.dacoromanica.ro

nezeu, prin o rezoluţie de referat şi un matineu de cinematograf.

Cerinţele lor religioase sunt satisfăcute mecanic, prin obişnuinţi de familie sau uzanţe sociale, cărora ei nu le adaogă nimic, care să însemne un fior sufletesc, o cutremurare lăuntrică, o aderenţă cerebrală

Şi în sfârşit, o a treia categorie de indiferenţi, e aceia a „*agnosticilor*". Care nu sunt atei, dar care totuşi îşi au rezervele lor teoretice faţă de realităţile religiei. Fără a nega divinitatea, nici nu-i afirmă existenţa, crezându-se constrânşi la aceasta de dictatele raţiunii, sau, în orice caz, de cele ale ştiinţii lor pozitive.

Agnosticismul contemporan numără astfel pe cei mai frequenţi practicanţi ai indiferentismului religios. Poziţia lor însă e mult mai fragilă şi mai discutabilă, decât a celor din primele două categorii. Aceştia cel puţin nu-şi justifică indiferentismul lor. Ci îl *trăesc*. Şi nici nu fac apel la raţiune, pentru a-l justifica. Supoziţia este, că apelul la ea, ar anula chiar indiferentismul pe care-l practică. Situaţia se schimbă însă, când e vorba de *agnostici*. Ei sunt conştienţi de situaţia pe care o au şi indiferentismul lor e: sau *mistificare,* sau *laşitate*. Termenii pot părea aspri, dar sunt perfect îndreptăţiţi. Şi mă explic:

Agnosticismul modern îşi are sursa în *criticismul* kantian. Kant, prescriind experienţii ca şi existenţii, anumite limite şi despărţind, în chip cu totul arbitrar, inteligenţa de raţiune, s'a crezut silit a circumscrie posibilităţile noastre de cunoaştere numai

www.dacoromanica.ro

la lumea fenomenală. Lumea „noumenală", căreia îi aparţin „lucrurile în sine" ca şi absolutul divinităţii, deşi postulată cu necesitate de raţiune, nu poate fi afirmată *teoretic,* adică cu ajutorul inteligenţii, avizata după Kant numai la realitatea dată în timp şi spaţiu, ci *practic,* ca cerinţă imperioasă a vieţii şi raţiunii practice. O distincţie, care nu neagă existenţa divinului, ci îi asigură, după Kant, o şi mai mare certitudine a existenţii.

In această discrepanţă dintre raţiunea teoretică şi cea practică, îşi are sursa agnosticismul contemporan. Născut din motive *metodologice* la Kant şi circumscris numai la aceste motive de filosoful englez *Hamilton,* care şi trece drept fondatorul lui, el evoluiază cu timpul, înclinând spre scepticism la *Herbert Spencer,* spre a se transforma într'un agnosticism *metafizic* la întemeetorul pozitivismului: *Auguste Comte.*

Kant şi Hamilton — *afirmau* existenţa absolutului, dar îi limitau, metodologic, *putinţa* cunoaşterii. Herbert Spencer tăgăduieşte putinţa acestei cunoaşteri, fără a-i nega însă existenţa, punând chiar, *în conştiinţa acestei neputinţi de cunoaştere,* sursa şi îndreptăţirea *religiei.*

Auguste Comte neagă însă, nu numai putinţa cunoaşterii absolutului, dar şi *existenţa* lui. Odată ce dincolo de fenomene nu mai există nimic, e exclusă şi orice posibilitate sau tentativă de cunoaştere dincolo de ele, fie prin raţiunea practică, fie prin cea teoretică.

Decât aceasta nu mai este o atitudine agnostică, ci direct *atee.* Şi de aici începe *mistificarea.* Fiind-că,

www.dacoromanica.ro

ateismul implică *materialismul*. A nega însă materialismul şi a preconiza totuşi ateismul, sub masca pozitivismului, înseamnă a folosi în chip ilicit termeni şi noţiuni, care-şi au conţinutul şi semnificaţia lor bine precizată. Corect, agnosticii, fie kantieni, fie comtieni, îşi pot interzice afirmarea teoretică a divinităţii, dar nu pot *nega* existenţa ei. Şi unde încetează putinţa cunoaşterii, raţional senzibile, se deschide calea credinţei, sau a cunoaşterii religioase. Prin puterea graţiei şi a relevaţiei, firește. Dar şi prin a raţiunii. Fiindcă raţiunea nu se poate opri la fenomene. Insuşi cuvântul „fenomen", simplu produs al raţiunii de altfel, implică trecerea dincolo de el. Un fenomen fără un „noumen", e un non-sens. E ca umbra proectată, fără corpul proector. Etimologiceşte: „fenomen", e *ceia ce ne apare,* din ceva „dincolo de el". E „lucrul în sine" al kantianismului, e substanţa lucrurilor, e *absolutul.* Orice fenomen îşi are un „noumen", chiar dacă acest „noumen" e inaccesibil cunoaşterii noastre *senzibile.*

A te opri însă la fenomen, cum face pozitivismul, înseamnă a opri raţiunea din mersul său. E renunţarea la cugetare—mai mult, e *laşitatea* de cugetare. Pe care o înfierau *Plato* şi *Hegel,* pe care o practicau însă sofiştii Eladei, în compania, puţin măgulitoare a cărora, se găsesc pozitiviştii agnostici de astăzi. Iată de ce ziceam că indiferentismul agnostic al pozitiviştilor noştri, e de fapt o mistificare dublată de laşitate.

Din cele trei categorii de indiferenţi faţă de divinitate, această din urmă nu e, numai cea mai dăunătoare, dar şi cea mai blamabilă.

www.dacoromanica.ro

Prima categorie se datora *neputinţei* de cugetare. A doua *insuficienţii* de cugetare. Aceasta de a treia însă se datoreşte *laşităţii* de cugetare. De şi invoacă numele ştiinţei şi prestigiul raţiunii. Ştiinţa ca şi raţiunea am văzut că afirmă teismul şi repudiază ateismul. Şi cu acelaşi drept repudiază şi pe acest bastard — care le reclamă paternitatea şi care e: *agnosticismul.*

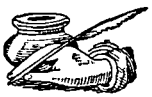

*

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERIE

		Pag.
1.	Probleme religioase	5
2.	Creştinism şi Francmasonerie	9
3.	Creştinism şl Teosofie	16
4.	Spiritism şi Creştinism	22
5.	Ocultism şi Creştinism	28
6.	Sectele	34
7.	Bolşevism şi Francmasonerie	40
8.	Bolşevism şi Creştinism	46
9.	Bolşevismul şi Religia	52
10.	Antichrist	57
11.	Poate dispărea religia?	64
12.	Creştinismul—religia absolută	71
13.	N'a existat Isus?	76
14.	In faţa Divinităţii	83
15.	Teism şi Creştinism	89
16.	Ateismul	95
17.	Indiferentismul religios	100

www.dacoromanica.ro

De același autor, au apărut:

1. *Învățământul religios în Seminarii*" --- 1923, 106 pagini.
Prețul 30 Lei.
2. „*Biserica română și noua ei organizare*"---1925, 104 pagini.
Prețul 25 Lei.
3. „*Filosofia și istoria ei*" --- 1927, 84 pagini.
Prețul 45 Lei.
4. „*Cultură și religie*" --- 1927, 84 pagini.
Prețul 45 Lei.
5. „*Apologetica*": Elemente de Filosofia religiunei creștine, 1929, 158 pagini.
Prețul 60 Lei.
6. „*Dovezi raționale pentru existența lui Dumnezeu*". Ediția II-a, 1932, 36 pagini.
Prețul 40 Lei.

Se găsesc de vânzare la librăriile: „Pavel Suru" și „Cartea Românească", București, și la autor: Facultatea de Teologie — Chișinău.

www.dacoromanica.ro

Com. 280.